

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

До захисту допустити:
Завідувач кафедри
української філології
_____ **І. В. Мельничук**
« ___ » _____ **2020 р.**

Кваліфікаційна робота
за освітнім ступенем «Магістр» на тему
«Антропонімія творів Михайла Коцюбинського»

Студентки факультету філології
та масових комунікацій
спеціальності 014 «Середня освіта»
спеціалізації 014.01 «Українська мова і
література»
ОПП «Середня освіта. Українська мова і
література»
освітнього ступеня «Магістр»
Яремчук Анастасія Олегівна

Науковий керівник:
Вінтонів Михайло Олексійович,
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української філології

Рецензент:
Стишов О.А.,
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української мови
Київського університету імені Бориса
Грінченка

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____
Секретар ЕК _____
« ___ » _____ 2020 р.

Маріуполь – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНТРОПОНІМІВ У СИСТЕМІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ	7
1. Власні назви художнього тексту в працях вітчизняних дослідників.....	7
1.1. Літературно-художній антропонім як засіб увиразнення персонажа.....	8
1.2. Структурування антропонімікону за особливостями походження власних назв.....	14
1.3. Типологія антропонімів у лінгвоукраїністиці.....	29
1.2.1. Класифікація літературно-художніх антропонімів у працях українських ономастичних шкіл.....	29
1.2.2. Структурно-семантичні та стилістичні властивості літературної онімії.....	33
1.3. Природа й семантика антропонімів у мові художньої літератури.....	37
1.3.1. Суть та специфіка української антропонімної системи.....	37
1.3.2. Стилiстичні властивості літературного антропоніма.....	40
Висновки до розділу 1.....	42
РОЗДІЛ II. АНТРОПОНІМИ В ТВОРАХ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ «ДОРОГОЮ ЦІНОЮ», «ДЛЯ ЗАГАЛЬНОГО ДОБРА», «ПЕ-КОПТЬОР».....	44
2.1. Структура і функціонально-стилістична роль антропонімікону творів М.Коцюбинського «Дорогою ціною», «Для загального добра» і «Пе-Коптьор».....	44
2.2. Специфіка функцій антропонімів у повісті М.Коцюбинського «Дорогою ціною».....	49
2.2.1. Типові українські імена в текстах М. Коцюбинського.....	49
2.2.2. Колоритне вживання в художньому творі циганських імен	54
2.2.3. Імена як засіб створення алюзій.....	55

2.3. Антропонімія як засіб творення реальної картини в художньому творі М. Коцюбинського «Для загального добра».....	59
2.3.1. Функційні вияви антропонімів типових молдавських імен.....	59
2.3.2. Семантичні особливості антропонімів у повісті М.Коцюбинського «Для загального добра».....	61
2.4. Власне ім'я крізь призму регіонального колориту Бессарабії в новелі М. Коцюбинського «Пе-коптьор».....	67
Висновки до розділу 2.....	72
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78

ВСТУП

Онімний простір мови визначається як сукупність усіх власних назв (реальних і вигаданих) і являє собою відкриту систему, яка постійно оновлюється. Онімний простір художнього твору: а) це завершена, але не замкнута система; б) вона фрагментарна щодо відтворених у тексті об'єктів художньої картини світу; в) має велику кількість функцій, основна серед яких – характеристична; г) формується на основі естетичної мети і з урахуванням відповідності художнім завданням твору, взаємовпливу літературного тексту й онімії, компетентності читача.

Студіювання онімів були предметом дослідження в роботах філософів, літературознавців, географів, картографів ще з античних часів, проте не втратили актуальності й донині. За останні роки з'явилося чимало досліджень у галузі загальної (Є. С. Отін, В. Д. Познанська, О. В. Суперанська, М. М. Торчинський та ін.) та літературної ономастики (О. М. Алтухова, Л. О. Белей, М. В. Буєвська, Т. М. Вінтонів, Ю. О. Карпенко, Е. О. Кравченко, Е. Б. Магазаник, М. Р. Мельник, Н. В. Мудрова, І. В. Мурадян, Т. В. Немировська та ін.).

Актуальність роботи. На сьогодні в лінгвоукраїністиці незважаючи на наявність праць, які б комплексно репрезентують структурно-семантичні вияви антропонімів в ідіостилі М.Коцюбинського, ця тема не є повністю вичерпана та розкрита. У такому річищі буде проведений аналіз поетонімікону прози М.Коцюбинського в аспектах його походження, структури, функціонально-семантичного навантаження, стилістичного потенціалу є необхідним та на часі. Ще одним аспектом, який увиразнює актуальність праці, є те, що цілісна інтерпретація поетонімікону творів М.Коцюбинського посприяє вивченню специфіки художньо-літературного мовлення цього періоду, а також осмисленню літературного процесу в Україні того часу.

Метою роботи є дослідження функціонування антропонімічних одиниць у мові творів Михайла Коцюбинського.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- простежити типологію літературно-художніх антропонімів у працях українських ономастичних шкіл;
- визначити структурно-семантичні та стилістичні властивості літературної онімії;
- схарактеризувати структуру і функціонально-стилістичну роль антропонімікону творів М.Коцюбинського «Дорогою ціною», «Для загального добра» і «Пе-Колтьор»;
- з'ясувати специфіку функцій антропонімів у повісті М.Коцюбинського «Дорогою ціною»;
- проаналізувати антропонімію як засіб творення реальної картини в художньому творі М. Коцюбинського «Для загального добра»;
- дослідити власне ім'я крізь призму регіонального колориту Бессарабії в новелі М. Коцюбинського «Пе-коптьор».

Об'єктом дослідження є власні імена, зафіксовані у текстах творів бессарабського циклу М.Коцюбинського.

Предмет дослідження – генеалогічні, структурні, стилістичні та семантичні особливості поетонімії досліджуваної прози.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури.

Загальний обсяг роботи – 69 сторінок. Список використаних джерел складається з 83 найменувань.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНТРОПОНІМІВ У СИСТЕМІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

1. Власні назви художнього тексту в працях вітчизняних дослідників

У другій половині ХХ століття літературно-художню ономастику (ЛХО) було виокремлено як окрему галузь ономастики.

Ономастика (від грецького *ONOMA* – ім'я, назва) – це спеціальна історична дисципліна, яка займається вивчення власних імен, їх функціонування в мові і суспільстві, закономірностей їх утворення, розвитку і постійних перетворень. Вона сформувалася в результаті взаємодії досліджень з історичного джерелознавства і лінгвістики.

Онімом називають власні назви, вони містять інформацію про особливості іменованого об'єкта, історичну епоху, у якій виникла назва, етнос, котрий створив назву, мову, на якій створена назва і багато іншого [1].

Ономастика є однією з найважливіших дисциплін для лінгвістів, філологів, істориків, археологів. Ономастичні дослідження дозволяють висувати гіпотези історичного характеру стосовно міграцій народів, їх культурного взаємозв'язку, впливу один на одного, шляхи контактів між людьми. Тому, якщо підключити до цього етимологію та функції лексикології, можна провести аналіз власних назв і сформуванню висновки, які допоможуть краще зрозуміти масштаб та етапи формування культури. У ономастика дуже розгалужене структура, що пов'язана з тим, що власні назви є у великої кількості різних категорій об'єктів. Тому, скільки є типів об'єктів, стільки й структурних підрозділів ономастики [2].

Вперше термін «ономастика» запропонував у 1886 р. хорватський лінгвіст Т. Маретич, але спочатку він стосувався лише однієї ономастичної дисципліни – антропоніміки [3].

У II половині ХХ ст. було започатковано термін «літературна ономастика» для позначення особливого розділу ономастики, тісно

пов'язаного з проблемами літературознавства, теорії жанрів, загальними тенденціями культурного життя епохи тощо [4, с. 32]. Одночасно були запропоновані терміни «ономапоетика» (Е. Б. Магазаник) [5], «ономатопоетика» (Н. В. Подольська) [6] на позначення науки, що займається поетикою оніма: принципами створення, стилістикою, функціонуванням у тексті, сприйняттям читачем, світоглядом та естетичними настановами автора [4, с. 38].

На сучасному етапі розвитку вітчизняної науки активізувалися дослідження ономастики багатьох українських письменників, а саме П. Куліша, І. Франка, Лесі Українки, М. Коцюбинського, Ю. Яновського, М. Хвильового, В. Дрозда, Яра Славутича, Л. Костенко та ін. Проте літературно-художня ономастика і досі є молодого дисципліною в галузі мовознавства та перебуває на периферії лінгвістичних дисциплін, яку репрезентують переважно в дисертаційних роботах, окремих монографіях, статтях та розвідках.

ЛХО присвячено багато праць в цілому й антропоніміки зокрема, але актуальним і досі залишається дослідження ономастичного простору творів українських письменників. Як зазначає Л. Белей, «сучасний стан української літературно-художньої антропоніміки виявляє гостру потребу збору, систематизації численних українських літературно-художніх антропонімів (ЛХА), різнобічного вивчення їх функціонально-стилістичних можливостей, виявлення загального та індивідуального в принципах номінації персонажів, з'ясуванні ролі літературно-художньої антропонімії у процесі становлення національної антропосистеми та національної літературної мови» [7, с. 3-5].

1.1. Літературно-художній антропонім як засіб увиразнення персонажа

Основоположником української антропоніміки справедливо вважають І.Я. Франка, який присвятив цій темі працю «Причинки до української ономастики» [8].

Проте дослідженням антропонімів відбувалося не систематично і загалом для розуміння створимо історичну періодизацію:

- 1860 р. з'явилася робота Ф. Міклошича «Die Bildung der slavischen Personennamen». Автором формуються пояснення творення простих антропонімів, наводиться список словотворчих суфіксів, розглядаються форми поєднання компонентів складної особової назви. Вагомість даної праці випливає з того, що підходи, що використав у вивченні слов'янських особових назв Ф. Міклошич, до сьогодні не втратили своєї актуальності: їх активно використовують сучасні ономасти.

- 1882 р. відбулася перша спроба наукового дослідження української антропонімії, а саме вихід невеликої статті А.І. Степовича «Заметка о происхождении и склонении малорусских фамилий» [9];

- 1885 р. у своїй статі «Малорусские фамильные прозвания» тему українських антропонімів розвиває М.Ф. Сумцова [10].

- 1906 р. у праці «Причинки до української ономастики» І. Франко проаналізував деякі типи прізвищ, порушив проблему класифікації прізвищевих назв, які розглянув не лише як елемент мовної системи, а й як продукт відображення економічних та соціальних відносин [8].

- 1926 р. вийшла праця М. Корниловича «Огляд народних родових прізвищ на Холмщині та Підляшші», яка зіграла важливу роль в розвитку в української антропоніміки та 1930 р. його автор розширив свої досягнення працею «Народна родова ономастика на Волині наприкінці XVIII ст. і в I-й пол. XIX ст.» [7]. Автором було проведено огляд розглянув проблеми становлення прізвищ, появи їхнього унормованого вживання.

- 1950-1960 рр. відбулося значне поживлення українських антропонімічних студій у 50-60-х роках ХХ ст. пов'язане передусім з іменами Л.Л. Гумецької, Ю.К. Редька, П.П. Чучки, І.Д. Сухомлина. Аналізуючи особливості словотвору української актової мови XIV–XV ст., Л.Л. Гумецька значну увагу приділила власним назвам, зокрема іменам і топонімам [11]

- 1970 року вийшла друком монографія П.П. Чучки «Антропонімія Закарпаття. Вступ та імена», де були представлені результати докторської дисертації автора. Досягнення автора в антропонімічній лексикографії стали цінним і надійним джерелом матеріалу та його етимологічної інтерпретації – історико-етимологічного словника «Прізвища закарпатських українців» [12].

- 1970-1990 рр. відбулася активізація сучасних українських студій в вітчизняній діаспорі, а саме: С.М. Радіон опрацював українські прізвища Австралії («Словник українських прізвищ у Австралії», 1981 р.), Ф. Богдан – Канади («Словник українських прізвищ у Канаді», 1971 р.). Видатним мовознавцем О.Т. Горбачо здійснений аналіз особливостей наголосу прізвищ Львівщини, а також визначив специфіку творення їхніх фонетичних варіантів («Прізвища й особливості їх наголосу в наддністрянській говірці села Романів Львівської області», 1993 р.). Вагомим здобутком діаспорної антропоніміки стали праці В. Ірклієвського «Наші ймення, їх походження та значення» (Мюнхен, 1968 р.) та «Етимологічний словник українських прізвищ – прізвищезнаство» (Мюнхен, 1987 р.) [13], де проаналізовано понад 70 тисяч антропонімолексем.

-1990 р. – і далі: до сучасної української антропонімічної лексикографії ввійшли інверсійні (Г.Д. Панчук) та словозмінно-орфографічні словники: «Словник прізвищ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівеччини» [14]; «Практичний словозмінно-орфографічний словник прізвищ Центральної та Східної Донеччини» [15]; В.О. Горпинич, який самостійно та у співавторстві опублікував такі словники: «Прізвища степової України»; «Прізвища правобережного Степу»; «Прізвища Дніпровського Припоріжжя»; «Прізвища Середньої Наддніпрянщини». Цінні для сучасних дослідників є словники прізвищ, надруковані як додатки до монографій С.Є. Панцьо, Л.О. Кравченко та ін., це надійний матеріал для подальших студій науковців.

Отже, з роками дослідження атропонімів розросталися та удосконалювалися. Тому на основі проведених досліджень деяких авторів

спробуємо розглянути літературно-художній антропонім як засіб увиразнення персонажа.

Розглядаючи працю Н.Ю. Булакової «Збереження етнокультурної специфіки у відапелятивних патронімах на матеріалі Північної Донеччини», варто звернути увагу на її твердження «українська антропонімія як одна з форм фіксації досвіду етносу зберігає і передає з покоління в покоління інформацію про природу, закони людської поведінки чи психології, естетичні цінності. Етнокультурна специфіка прізвищ полягає в збереженні певних реалій минулого й сучасного, притаманних національній культурі» [16].

На її думку до прізвищ, що містять інформацію про особливості буття народу, належать назви людей за родом діяльності, внутрішніми та зовнішніми ознаками, сімейним станом, етнічною, соціальною чи релігійною ознакою, а також назви міфічних істот.

Думка І.М. Желєзняка в роботі «Світоглядний код слов'янської антропонімної лексики» з цього приводу є такою «за окремими свідченнями, наявними в антропонімі, можна відтворити елементи свідомості народу, відчуття людиною себе й навколишнього світу» [17. с.78], а далі «у власній назві закодована пам'ять століть, у ній закладена така велика інформація, яку сучасні методи дослідження ще не дозволяють виділити повною мірою. Перша поява власної особової назви, виділеної із загальної мовної тканини зі своїми характерними ознаками, була витвором синтезу мови й духовної культури як елемента загального світосприйняття людини. Антропонімооснови, пов'язані з лексикою конкретного значення, перетворюючись на символи, набували нового значення ще через емоційний код, закладений в антропонімі» [17 с. 76–77].

Для того, щоб розкрити це питання, варто звернути увагу на роботу С.М. Пахомової. У ній досліджено джерело інформації про дохристиянський світогляд наших предків, їхні вірування скрізь призму слов'янського антропонімікону [18]. На думку дослідниці, «дешифрувати культурну інформацію, закодовану в імені, дозволяє не лише етимологія онімів. Разом із

певним відбором мовних одиниць, вживаних у функції власних імен людей, уся система їх використання, надавання, заміни, різних заборон тощо може свідчити про світогляд і свідомість давньої людини, адже зв'язок між власним іменем і його носієм визначається комплексом звичаїв, традицій, ритуалів, наявних у суспільстві правил, похідних від вірувань, міфології та релігії» [18 с. 207].

У праці В.В. Лучика розкрито вплив вірувань на становлення пропріальної лексики. На його думку, «антропонімія – своєрідна скарбниця давньої лексики, яка віддзеркалює релігійні уявлення праукраїнців, засвідчує світогляд, вірування народу, зберігаючи у своїх основах назви багатьох язичницьких божеств» [19 с.138].

Розглянути в історичному аспекті глибше можна за допомогою досліджень П.П.Чучки. Він розкриває місце антропонімів, що сягають походженням ще язичницької доби, та співвідношенню їх із пізнішими антропонімами періоду появи християнства. Висновок дослідника «існує значна збереженість автохтонних антропонімів та їхня кількісна перевага над антропонімолексемами, пов'язаними із християнством» [12].

Антропоніми, як і будь-який мовний знак, можуть виконувати різноманітні функції. Поліфункційність закладена у самій природі мовного знака. Проте у мовленні – конкретній ситуативній реалізації мови як системи – відбувається актуалізація однієї з його мовних функцій. При цьому інша функція, залишаючись присутньою, частково деактуалізується, відступає на другий план. Індикатором посилення певної функції поліфункційного мовного знака у художньому тексті є система спеціальних засобів, серед яких найважливішим можна вважати контекстне оточення та логічне виділення.

Антропонімія в художньому тексті не лише містить смислову інформацію, а й виражає позатекстові параметри образу автора, оскільки «добір антропонімів для митця – це прояв його літературної індивідуальності та художньої майстерності на фоні реальної суспільноісторичної дійсності» [20, с. 4].

Ефективне використання літературно-художніх антропонім як засобів увиразнення персонажа залезить від творчого розвитку і широкого використання давніх традицій українських письменників. Тобто від уміння наділяти персонажів оцінно-характеристичними власними назвами. Тому автори старанно працюють над їхнім доббором, уважно продумуючи семантику кожного імені, прізвища чи прізвиська. Зазвичай автори називають героїв відповідно до їхніх індивідуальних особливостей.

Антропоніми у творах справжніх митців є виразниками авторського бачення та відображення навколишньої дійсності в художньому мікросвіті. За їх допомогою вони проектують свою модель реального світу.

Антропоніми, що вживають автори в творах, неоднакові за семантикою, структурою та емоційним насиченням. Значна їх частина належить: прізвищам, більшість з яких стилістично навантажена і є засобом авторських номінацій. Якщо вони вдало дібрані письменниками, то яскраво характеризують дійових осіб, дають можливість сформулювати уявлення про персонажів, влучно передають риси їх характерів, вдачі, змальовують деталі портретів. Семантика таких оцінно-характеристичних антропонімів, їхнє емоційне забарвлення є дуже різноманітними. За допомогою них дається зовнішня та внутрішня характеристика героїв. Залежно від персонажа вона може бути як позитивною, так і негативною. Семантика слів, від яких утворені ці прізвища, досить прозора, а характеристична спрямованість – виразна.

Ефективні антропоніми є досить красномовними, у них чітко простежується стилістична оцінка персонажів. У доборі та створенні таких антропонімів виявляється індивідуальноавторська винахідливість та письменницький таланту.

1.2. Структурування антропонімікону за особливостями походження власних назв

Одним із ключових питань ономастики є проблема етимології. Як зазначають науковці, структурування онімного простору на основі етимологічного принципу передбачає копітку роботу з виявлення первинних морфологічних змін складників кожної власної назви, встановлення певних тенденцій у процесі еволюції мови [15]. Схожі думки щодо етимологічного дослідження пропріальної лексики експлікуються у працях М.В. Карпенка й А.А. Білецького, які говорять про такі етапи: атрибуція матеріалу, вивчення локалізації, періодизації, квантитативне (статистичне) опрацювання, з'ясування зв'язку з апелятивною лексикою, аналіз структурного характеру та наявності певної кількості варіантів досліджуваної одиниці, процес реконструкції історичних схем онімів [21].

Під час дослідження етимології лексичних одиниць слід також зважати на ономастичний і доономастичний рівні, оскільки пропріальні лексеми є «вторинними (або похідними) стосовно загальних елементів (апелятивів, або генонімів) тієї чи іншої мови» [21, с. 10]. У дисертаційній роботі підтримується погляд М.М. Торчинського згідно з яким «доономастичний рівень обов'язково необхідний, коли визначається етимологія власної назви як специфічної мовної одиниці. У з'ясуванні етимології оніма як представника окремого розряду онімії, можливо, слід визначити лише його найближчу етимологію, навіть якщо вона пов'язана не з апелятивом, а з іншою власною назвою» [31, с. 290].

М.М. Торчинський зауважує, що підґрунтям структурування онімного простору на принципах етимологічної класифікації є можливість або неможливість етимологізування оніма (у зв'язку з цим виділяють відому, невідому, гіпотетичну етимологію) та наявність певних різновидів етимологій (прозора, непрозора (затемнена), хибна та народна етимологія).

У науковій літературі представлено різні підходи щодо класифікації онімів української мови за походженням. Так, на думку В.В. Німчука, власні назви поділяються на питомі, тобто незапозичені, імена іншомовного походження, диференційовані на узвичаєні та неузвичаєні [22, с. 29-30]. Згідно з розвідками Н.В. Подольської, оніми слід класифікувати як власні найменування, або споконвічні, аборигенні, індігенні, тобто ті, що утворилися від рідномовних лексем, та запозичені, які у свою чергу бувають неосвоєні, засвоєні, свої, адаптовані, асимільовані, гібридні (назви-гібриди), екзогенні (екзоніми), міграційні, сигніфікативні, субстратні [25]

Традиційно за походженням оніми української мови поділяються на питомі, запозичені (вкраплення, практична транскрипція та транслітерація, переклад) і гібридні (складні та складені конструкції).

О.В. Суперанська та М.М. Торчинський слушно зауважують, що така класифікація передбачає врахування декількох функціональних чинників. По-перше, важливим є дослідження первинної етимології пропріальної лексики, тобто зв'язку з лексемами іншомовного походження, і вторинної етимології, тобто відношення до найближчого у словотвірному ряді слова. По-друге, необхідно розрізняти національну онімну систему й оніми-екзотизми, функціонування яких зумовлено необхідністю демонстрації подій, явищ, пов'язаних з іноземними реаліями. По-третє, учені констатують той факт, що питомі перезапозичені оніми будуть вважатися запозиченими, якщо повернуться у мову-джерело в іншомовному вигляді, однак їх можна класифікувати як питомі, якщо в них можна простежити рідномовні лексеми. По-четверте, необхідно зважати на випадки «вигадування» авторами пропріальної лексики, на що, окрім мови розповіді, впливають такі екстралінгвістичні чинники, як національність, вік, освіта, місце та час подій тощо [29].

У дисертаційному дослідженні проаналізовано етимологію антропонімів у модерністському онімному просторі за класифікацію, представленою в роботах О. В. Суперанської та М. М. Торчинського, тобто як

питомі, запозичені та гібридні. Питомими антропонімами, або автохтонними, індигенними, незапозиченими, рідномовними, споконвічними, слід вважати «найменування, в основі яких – праслов'янські, протоукраїнські або українські лексеми» [31, с. 326-327].

Питомими антропонімами зазвичай є незапозичені імена людей, похідні від них імена по батькові, прізвища, псевдоніми та прізвиська. У проаналізованих текстах українських письменників-модерністів трапляються такі рідномовні антропоніми, як «Богдан», «Олеся», «Одарка», «Володимир» (В.П. Підмогильний «Місто»), «Палагна» (М.М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»). Спостерігається у романі «Місто» В.П. Підмогильного також вживання міфонімів старослов'янського походження: «Кий» та «Либідь».

Індигенні антропоніми становлять незначний відсоток порівняно з запозиченими найменуваннями. Цей факт підтверджується лінгвістами. Так, О. О. Білецький постулює, що «в нашій антропонімії переважають імена іншомовного походження. У цьому одна з особливостей нашої культури, яка за своїм походженням є ніби „багатоповерховою спорудою“, де кожен „поверх“ стосується до якої-небудь попередньої культури» [21, с. 120]. Дослідник також зазначає, що переважна більшість антропонімів з'явилася на давньогрецькому, давньоіндійському, давньокельтському, давньоіталійському, давньонімецькому та балтослов'янському мовному ґрунті.

Запозиченими антропонімами, або асимільованими, екзогенними, іншомовними, прийнято вважати найменування, які походять від іншомовних лексем. На прикладі проаналізованих творів можна зробити висновок, що у модерністському мовному просторі найбільш продуктивними сферами-джерелами для запозичення є такі сучасні та давні мови, як італійська, арабська, німецька, англійська, шведська та китайська мова, давньогрецька, араміїська, фінікійська мова, латина, іврит, санскрит, тюркські мови.

Із сучасних мов найпоширенішими є запозичення антропонімів:

з італійської мови: «Данте» (В.П. Підмогильний «Місто»), «Антоніо»

(О.П. Довженко «Україна у вогні»), «Наполеон» (Ю.І. Яновський «Вершники»);

з німецької мови: «Адольф», «Еріх», «Ернст», «Людвіг», «Курт», «Ріхард» (О.П. Довженко «Україна у вогні»);

з арабської мови: «Купріян», «Тимур» (О.П. Довженко «Україна у вогні»), «Магомет» (М.Г. Хвильовий «Я (Романтика)»);

з англійської мови: «Джек» (О.П. Довженко «Україна у вогні»);

зі шведської мови: «Густав» (О.П. Довженко «Україна у вогні»);

з китайської мови: «Конфуцій» (М.Г. Хвильовий «Я (Романтика)»).

Із давніх мов найпоширенішими є запозичення антропонімів:

з давньогрецької мови: «Рита», «Тарас», «Надія», «Василь», «Степан», «Андрій», «Галатея», «Петро», «Олесь», «Епікур», «Аполлон», «Сократ» (В.П. Підмогильний «Місто»), «Демид», «Григорій» («Гриць», «Ригор»), «Трохим», «Христя», «Ахіллес», «Микола» («Миколай»), «Мина», «Христос», «Емма», «Остан», «Микита» (О.П. Довженко «Україна у вогні»), «Олекса», «Федір», «Параска», «Юрій», «Дмитро» (М.М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»), «Оверко», «Панас», «Олександр», «Нестор», «Сидір» (Ю.І. Яновський «Вершники»);

з латини: «Наталя», «Лука», «Максим», «Сенека», «Нерон», «Павел» («Павло»), «Беатриса», «Олена», «Вергілій» (В.П. Підмогильний «Місто»), «Тетяна», «Роман», «Мотря», «Кайн», «Устим», «Гнат» (О.П. Довженко «Україна у вогні»), «Антон», «Віталій» (Ю.І. Яновський «Вершники»);

з іврити: «Ганна», «Яша», «Тамара», «Михайло», «Йосиф» (В.П. Підмогильний «Місто»), «Іван», «Данило», «Марія», «Захар», «Самійло», «Мусій» (О.П. Довженко «Україна у вогні»), «Ісус», «Ілля», «Семен» (М.М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»), «Адам», «Оврам», «Симон» (Ю.І. Яновський «Вершники»);

з тюркських мов: «Борис» (В.П. Підмогильний «Місто»), «Джума» (О.П. Довженко «Україна у вогні»);

з арабської мови: «Сава» (О.П. Довженко «Україна у вогні»);

з фінікійської мови: «Ганнібал» (Ю.І. Яновський «Вершники»);

з санскриту: «Будда» (М.Г. Хвильовий «Я (Романтика)»).

Цікавими виявляються випадки, коли запозичені антропоніми у результаті інтерференції майже втрачають ознаки іншомовності під впливом української мови. Так, у романі «Місто» В.П. Підмогильного наявне найменування «Зося (Зоська)», яке походить від давньогрецької форми «Софія», «Ганнуся», «Нюся» – з іврити «Анна», «Івга» – від давньогрецької «Євгенія». У кіноповісті «Україна у вогні» О.П. Довженка актуалізований антропонім «Савка» – від араміїської «Сава», «Грицько» – від давньогрецької «Григорій», «Мура» – від латинської «Рима». Подібне явище спостерігається у романі М.М. Коцюбинського «Тіні забутих предків»: антропоніми «Анничка» та «Марічка» походять з іврити від форм «Ганна» та «Марія» відповідно, «Параска», «Хима» – від давньогрецьких форм «Парасковія» та «Єфимія» відповідно. У романі «Вершники» Ю.І. Яновського вживаними є такі українізовані антропоніми, як «Оверко», «Панас», «Вустя», які походять від давньогрецьких форм «Оверій», «Афанасій» та «Анастасія» відповідно.

У мовознавстві існує декілька підходів до дефініції гідридних оноімів. Так, Н.В. Подольська визначає гібридні найменування як поєднання і лексичних, і морфологічних елементів, де один із складників є іншомовним за походженням [25, с. 48]. У дисертаційному дослідженні щодо цього питання поділяється погляд М. М. Торчинського, згідно з яким гібридними є «складні і складені оніми, повнозначні компоненти яких (лексеми, корені) походять із різних мов. Якщо ж вважати гібридними власні назви, в яких різномовними є інші частини слова, то в такому разі до цього розряду потрібно буде віднести практично всі найменування, підґрунтям яких є корінь іншомовного походження, від якого онім утворено за допомогою словотвірних ресурсів, наявних у мові, що запозичує (на кшталт: *Іванівка* – гібридна назва, тому що її корінь – давньоєврейського походження, а суфікс – слов'янського)» [31]. У проаналізованих творах письменників-модерністів відсутні випадки вживання гібридних антропонімів.

Отже, структурування антропонімів за етимологічними особливостями передбачає розрізнення найменувань як питомих, запозичених та гібридних за походженням. Найбільший відсоток пропріальних одиниць у модерністському мовному просторі є запозиченим. Найчастотнішими виявляються запозичення з давньогрецької мови, латини й іврити.

Власні назви як потужний виразовий і характеристичний засіб мають високий прагматичний потенціал. Під час добору імені персонажів твору письменник керується особливостями їхнього характеру, зовнішнього вигляду, поведінки, зважає на їхню роль у розвитку сюжету. Автор намагається досягти гармонії між образом і його іменем. Величезний мовний онімічний репертуар створює безмежні можливості для влучного вибору, який стає ширшим завдяки можливості створення зовсім нових найменувань. Письменник, на відміну від батьків, що іменують своїх дітей немовлятами, називає вже дорослих, сформованих людей, однак під впливом обставин образи нерідко зазнають змін, відбуваються певні трансформації, які впливають і на способи найменування.

У дискурсі письменників-модерністів привертає увагу наявність великої кількості квалітативних форм у найменуваннях персонажів. Так, у романі «Місто» В.П. Підмогильний знайомить читача з критиком *Михайлом Демидовичем Світозаровим*. Підібране автором прізвище для представника тогочасного бомонду відіграє потужну характеристичну роль за рахунок позаконтекстуальних конотацій і етимології. Утворене прізвище від слов'янського чоловічого імені *Світозар*, що буквально означає «осяяний світлом». Скоріше за все, засновник роду Світозарових був вихідцем із вищого середовища, оскільки прізвища, утворені від повної форми імені, мала переважно соціальна верхівка або сім'ї, які користувалися в цій місцевості авторитетом, представників яких сусіди шанобливо звали повним ім'ям, на відміну від інших станів, які звалися, зменшеними, повсякденними іменами.

Повну офіційну форму вживають з апелятивним еквівалентом – вказівкою посади персонажа, і, якщо говорити про стилістичне навантаження,

то це робить його більш вишуканим: *«Михайла Демидовича Світозарова? Професора? – полегшено сказала жінка...»*; *«Це ж Михайло Світозаров, найголовніший критик!»*.

Саме прізвище вживається у випадку, коли йдеться про офіційне спілкування, ділові взаємини тощо. А демінутив *Міша* є російським варіантом імені, у тексті вживається для підкреслення близьких стосунків: *«Міша, до тебе хтось»*.

Трансформацій у романі зазнає й образ *Луки Демидовича Гнідого*. За даними реальної антропоніміки *Лука* – застаріле канонічне ім'я. Ім'я по батькові також підкреслює архаїчність образу. Прізвище, ймовірно, похідне від прізвиська коня, порівняно з більш «презентабельними» іменуваннями у творі звучить по-сільському.

Лінгвопоетичне функціонування поетоніма втілено в трьох формах: *Лука Демидович Гнідий*, *Гнідий* і *Лука*. Повне ім'я використано під час знайомства з персонажем, для надання офіційного відтінку. Лише прізвище автор вживає для характеристики персонажа, з яким головний герой взаємодіє у різних життєвих ситуація, але при цьому знаходиться в не дуже близьких, а скоріше натягнутих, стосунках. Вповні можна говорити про зневажливі конотації при перенесенні прізвиська свійської тварини на людину. Форма *Лука*, як і *Міша*, використовується для створення стилістики близькості (так денотата називає його дружина): *«Лука закохався в одну дівчину, теж купецьку дочку, і діло дійшло до заручин. Але там майбутній тесть чи теща – не знаю вже хто, – якось необережно висловився, що це велика честь родові Гнідих, коли їм віддають тут дочку. А старий Гнідий взяв тоді Луку й привів того ж вечора до нас. Лука ненавидів його, але корився. Ти можеш догадатись, яка чекала мене доля... Словом, Лука казав, що коли я розбила йому життя, то мушу хоч потішити його»*.

У двох формах втілено функціонально-стилістичні варіації поетоніма *Максим* і *Максим Гнідий*. Використання формули «ім'я + прізвище» стає необхідним у створенні офіційного тону або образу людини забутої як

нагадування колишнього знайомства. Онім *Максим* сприймався в ті часи переважно як запозичений (через нетипове для української мови звукосполучення /кс/). У контексті денотат схарактеризовано як «панич»-інтелігент.

У романі репрезентовано такі варіації, як *Борис*, *Борис Вікторович*, *Борис Задорожній*, *Задорожній*. Офіційна номінація вживається для позначення положення персонажа: так його називає дівчинка-служниця. Самим прізвищем номінується персонаж до появи дружніх стосунків з головним героєм. Схожих конотацій набирає і формула «ім'я + прізвище», вживана в основному після припинення приятелювання із головним героєм. Пріоритет мотиваційних і семантико-стилістичних настанов виявляється в наборі форм імені – *Степан*, денотат якого у межах концепції роману є героєм на шляху трансформацій, відповідно до яких експлікується велика кількість варіантів цього поетоніма. «Однією з характерних ознак особових імен є їх здатність багатоманітно варіюватись. Найактивніше варіанти використано в розмовно-побутовій сфері, рідше – офіційній. Поява варіантів імен – це живий словотворчий процес, який ніколи не припиняється. Поки існує ім'я, доти будуть існувати і його варіації, які допомагають людині висловити найтонші почуття до іншої особи, свою приязнь чи відразу, симпатію чи антипатію» [24, с. 60].

У тексті функціонують два основні варіанти: *Степан* і *Стефан*. *Степан* – адаптований до норм сучасної української мови варіант канонічного християнського імені *Стефан*. У кінці XIX – на початку XX ст., коли імена переважно давали за церковним календарем, ці оніми функціонували паралельно, а вже з середини XX ст. *Степан* помітно переважає [14, с. 30]. Більше поширення імені *Стефан* у місті на поч. XX ст. може бути спричинене тим, що через не типовий для української мови звук [ф] воно сприймається як запозичення й тому видається більш престижним. Судячи з контексту, можна говорити про знання та розуміння В.П. Підмогильним особливостей реального іменника. Поетонім *Степан* збагачується в художньому просторі роману

конотативними значеннями *селяк, недосвідчена людина, малокультурна людина*. Крім того, варіанти поетоніма мають пряме відношення до композиції твору: поетонім *Стефан* з'являється після нового витка сюжету – кроку головного героя на літературну ниву: «... саме ім'я – *Степан* його трохи збентежило. Надто воно було не тільки просте, а й заяложене якесь, і грубе... Він перебрав силу імен, шукаючи гідного наступника, і раптом йому спала в голову чудова думка трохи переінакшити своє власне ім'я, надати йому потрібної урочистості, змінивши одну тільки букву та наголос. Він наважився, підписався і став із *Степана* – *Стефаном*, діставши собі нове хрещення». Обряд хрещення символізує залучення до християнського світу, а у даному контексті роману набирає метафоричної ваги й означає посилення зв'язку з містом. Функція появи поетоніма *Стефан* полягає у зміні характеристик образу, у створенні стилістики благородства, вищості як категорій, до яких прагне головний герой.

За фактом протиставлення цих двох іменувань відповідно до сюжетної лінії, стилістичних і характеристичних функцій стосовно одного означуваного ними героя, можна говорити про утворення такого явища, яке умовно названо «внутрішньоонімною опозицією» (поетонімною опозицією у межах одного імені). Як приклад, протиставлення демонструють апелятиви *пишний / затюканий*: «Почуття, що з дому він виходив *пишим Стефаном*, а вертатись має *затюканим Степаном*, не хотіло його покидати».

Для деталізації потрібних у певний момент художнього часу характеристик образу головного героя, В.П. Підмогильний створює спектр конотацій, виражених окремими формами поетоніма. Формула «ім'я + прізвище» збагачується семантикою самозакоханості, егоцентризму: «Він уявив на мить *Надійчине* обличчя, її очі, що йому колись сміялися, і якось остаточно переконався, що любити вона може тільки його, *Степана Радченка*, і більше нікого». Офіційна формула в контексті отримує й позитивні конотації, але вже з акцентом на цілеспрямованості та досягненнях денотата:

«При повній зброї знання та досвіду з'явився Степан Радченко призначеного дня до великої почекальні шкіртресту, обернутої в лекційну залу».

Цікаво, що подібна формула, але вже з елементом *Стефан* насичена в художньому просторі відмінними від попередніх значень. Перманентне поєднання з апелятивами *письменник* слугує для вираження авторської іронії: *«Оповідання Стефана Радченка, письменника, що подавав собі великі надії, а ще більші на себе покладав, теж, на думку його автора, мусило прикрасити десь сторінки журналу, і то якнайшвидше».*

Саме прізвище *Радченко* вживається тоді, коли йдеться про офіційне спілкування, ділові взаємини тощо: *«Він відчув це, коли його думкою почали цікавитись, коли з Радченка він зробився просто тов. Стефаном, як давній приятель у давньому товаристві».*

Формулою «ім'я + по батькові» *Степан Павлович* до головного героя звертаються персонажі – *«Люди, яким не варто бачитися».*

Концептуально розрізненими є варіанти іменування головного героя його коханками. Пестлива форма *Степанко*, яка створює стилістичний ефект приятного ставлення, вкладається в уста односельчанки Надійки (до прикрого інциденту) і старшої коханки Тамари Василівни. У цьому випадку доцільно прокоментувати використання демінутивного суфікса *-к-*. Емоційна інформація, яку він виражає, полягає не тільки в симпатії або пестливості. Важливим є його супровідний відтінок: ліричне, народнопісенне звучання, посилююче зв'язок поетоніма з сільським ментальним простором [19, с. 126]. «Справжні міські жінки» Зоська та Рита іменують головного героя безонімними формами: *божественний, пустунчик.*

Ще одна зменшено-пестлива форма – *Стьопа* – функціонує в тексті, набираючи фамільярного звучання: *«Спочатку Степан подумав, що не дочув, але коли звільнився від молодого письменника, що приносив до редакції щотижня по ліричному оповіданню, та почав з Максимом розмову, то й справді переконався, що бухгалтер не тільки на “ти”, але просто Стьопою його називає».*

Крім офіційних і демінутивних варіантів у тексті функціонує прізвисько *Стефочка*. Оскільки прізвиськам притаманні індивідуальність, конотативне забарвлення та вмотивованість [21, с. 111], характеристична функція тут полягає в яскравій передачі сутності денотата. Прізвисько утворене за допомогою суфікса зі значенням здрібнілості *-очк-*; слова з подібними суфіксами використовують в описах зовнішності дітей, для відтворення дитячого мовлення. У художньому просторі цей поетонім отримує семантику інфантильності, заснованої на егоцентризмі.

У романі також актуалізовано такі варіації, як *Надійка, Надюня, Надюся, Надія Семенівна*. Автор пояснює актуальність обраного імені: «Саме ім'я її було надією, і він повторював його, як символ перемоги». Цей антропонім утворений лексико-семантичним способом від слова *надія* – віра у можливість здійснення чогось радісного та доброго. Головний герой має певні сумніви на початку подорожі, і сподівається разом з Надійкою, у парі, подолати майбутні міські труднощі. З тексту читач так і не дізнається прізвища дівчини, що можна пояснити дублюванням прецеденту неофіційного спілкування, коли у селі всі люди між собою знайомі.

Емоційна інформація, яку виражає демінутивний суфікс *-к-* у формі *Надійка*, полягає не тільки в симпатії, пестливості, ніжності тощо. Важливим у контексті роману є супровідний відтінок, а саме ліричне, народнопісенне звучання, яке підсилює зв'язок поетоніма з сільським ментальним простором [49, с. 126], особливо на фоні інших жіночих власних назв.

Уведення стилістично маркованого поетоніма передбачає практичне використання наявних конотацій. Нагромадження пестливих форм слугує для підкреслення ніжних почуттів, любові, приязного ставлення: «*Надійко, Надюсю, – шепотів Степан*», «*Надюню, – прошепотів він у нудьзі, – Надюсю, я люблю тебе...*», «*Люба Надійка! Кохана, єдина Надійка!*». Як бачимо, ліричну стилістику посилюють інтимні епітети. Особливо романтично звучать безонімні еквіваленти: «*Надійко! Прекрасна дівчино! Білява русалко вечірніх полів*».

Події, про які йшлося, розгортаються на початку роману. Ще раз читач зустрічається з дівчиною у кінці, практично у фіналі твору: *«Це була вона, тільки страшенно змінена, майже спотворена, але в чім саме, він ще не міг сказати. Навіть голос її якось інакше бринів, – якось прикро, певно, погордо. Вона злякала його своєю появою, своєю поштаттю, церемонністю й глузливим поглядом», «А сама вона – пузата міщанка».* Згідно з такою трансформацією образу з'являється контекстуальний варіант поетоніма – *Надія Семенівна*. Це вже офіційна формула, яка пасує жителям міста, одруженій і заможній. До того ж, ім'я стає бар'єром між людьми, «яким не варто бачитися».

У реальному вживанні ім'я *Тамара* на поч. ХХ ст. виявляє найбільшу продуктивність у єврейському іменнику [32, с. 375]. У тексті автор використовує кілька варіантів: *Тамара Василівна Гніда, Тамара Василівна і Тамара*. Повна офіційна формула «ім'я + по батькові + прізвище» використана зовсім поодинокі, з метою уточнення, як прикладка: *«Це був Максим, син Тамари Василівни Гнідої, мусіньки, його колишньої коханки».* Формула «ім'я + по батькові» сприймається нейтрально як звертання до хазяйки: *«Господиня назвалась Тамарою Василівною, видала йому гасову лампу, склянку молока, хліба й шматок печені, яким він і відсвяткував свої входи».* Тільки за іменем жінку називають члени родини (батько та чоловік): *«Тамаро, я скоро помру, виходь заміж».*

Окремо слід прокоментувати появу номінації-прізвиська *мусінька*. Воно з'являється у тексті як евфемізм: *«А він не зважувався казати їй “ти” і називав “мусінькою”, як вона й порадила».* Це безонімна номінація, еквівалент, якої може бути корисним для розуміння семантичних меж поетоніма. *Мусінька* – це пестливий варіант імені *Тамара* (*Тамара < Тома < Томуся < Муся < Мусінька*); його використання засвідчує дуже близькі, інтимні стосунки між людьми (*«Я люблю вас, мусінько, простіть мене!»*); і зовсім протилежне – презирливе ставлення (*«Це рішення вмить розвіяло йому весняний сум й змінило його ставлення до корів та мусіньки – знаючи, що незабаром звільниться від них назавжди, він почав виявляти до них ласкавість*

господаря, якого обридлий гість взявся вже за капелюха», – апелював у складі однорідних додатків, другий з яких – згадка тварини: «От, якби ще й мусіньку заміж віддати», – подумав він»; «Це був Максим, син Тамари Василівни Гнідої, мусіньки, його колишньої коханки».

У романі експліковані дещо відмінні між собою в семантико-стилістичному навантаженні варіанти поетоніма: *Зоська, Зося, Зоська Голубовська*. *Зоська* – це варіант імені *Софія*, більш популярний у польському іменнику, рідше зустрічається в українському (переважно у Прикарпатті) [15, с. 11], має виразний відтінок запозиченості, який у творі можна розуміти і як прикмету екстравагантності: *«Зосю... – почав Степан». – «Мене звать Зоська, Зоська, – нетерпляче урвала вона, йдучи до дверей».*

Щодо першого варіанту, він є поодиноким. Зрозумілим є, що *Зоська* у польському вжитку є нейтральним. Для українського ж вуха суфікс *-к-*, доданий до усіченої основи, надає імені фамільярної згрубілості. Вилучення цього афіксу сприяє утворенню зменшено-пестливого варіанта, більш звичного для українця: *«Панно Зосю, – мовив він, жартуючи, поважним басом, – прошу до науки».*

Офіційна формула вживається з метою уточнення *«Яку це Зоську? Голубовську?»*. Прізвище *Голубовська* гармонує з ім'ям, оскільки теж є польського походження. Цей поетонім відзначається шляхетним звучанням, підкресленим дериваційним суфіксом *-ськ-*. Формант вказує на походження прізвища від топоніма. Такі зазвичай давалися можновладцям, тим, хто володів територіями, наприклад, селом Голубовка. Отже, поетонім *Зоська Голубовська* – це ще один випадок натякання на національність або коріння імені.

Варіації *Рита* та *Риточка* є похідними від імені *Маргарита*. У тексті отримують семантику привабливості й екзотичності. Вповні можна допустити, що це – псевдонім особи. До такого висновку підштовхує відсутність прізвища та творча професія. У контексті роману цей жіночий

образ є найпривабливішим, має бути втіленням міської культури як прагнень хлопця, і «класичне міське» ім'я це тільки підкреслює.

Різні форми найменувань персонажів характерні й для творчості М.М. Коцюбинського, Ю.І. Яновського та О.П. Довженка. Під час знайомства із героями автори зазвичай використовують повні імена, імена з прізвищами: *«Іван був дев'ятнадцятою дитиною в гуцульській родині Палійчуків»* (М.М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»); *«Високий Андрій став ще вищий, Оверко бавився шликом, мов дівчина чорною косою, вони були високі й широкоплечі, з хижими дзьобами й сірими очима. “А жити тобі хочеться? – питав Оверко. – Коло нашої Дофінівки море собі грає, старий батько Мусій Половець у бінокль видивляється, чи не йде скумбрія, пам'ятаєш, ти й бінокль з турецького фронту привіз?”»* (Ю.І. Яновський «Вершники»); *«У садочку біля чистої хатини, серед квітів, бджіл, дітвори та домашнього птаства, за столом у тихий літній день сиділа, мов на картині родина колгоспника Лавріна Запорожця і тихо співала “Ой піду я до роду гуляти”»* (О.П. Довженко «Україна у вогні»). Поодинокі репрезентуються форми імен, по батькові та прізвищ: *«Агроном Григорій Лаврінович Запорожець у гарному цивільному вбранні. Окуляри на носі, “Знак Пошани” на грудях, у руці стеблина – знак влади над всім, що росте»* (О.П. Довженко «Україна у вогні»). Такі форми надають офіційного відтінку, подекуди урочистості.

Використання формули «ім'я + прізвище» нерідко в аналізованих творах є засобом нагадування про людину, ідентифікації її серед інших персонажів: *«– Лаврін, рятуй, бо залякнемо к такій матері. Соголашайся, та ходім уже поснідаєм, – сказав посинілий од холоду Мина Товченик, сусід Лавріна», «...співає молодий лейтенант прикордонних військ Роман Запорожець з великою шаблею і заслугою на грудях»* (О.П. Довженко «Україна у вогні»). Такі формули не є поширеними, письменники частіше називають героїв лише ім'ям, оскільки немає необхідності у постійному нагадуванні: *«Зігнувшись в три погібелі, Мина миттю вліз у хату і поліз під піч, з-під печі особливим ходом на піч, на старе своє місце», «Довго гуляв Роман по Вкраїні, багато*

висадив у повітря мостів, поїздів, військових складів» (О.П. Довженко «Україна у вогні»).

Використання лише імен для номінації осіб також може використовуватися для створення стилістики близькості, тобто родинних або дружніх стосунків. Так, у творі «Україна у вогні» О.П. Довженка лінгвопоетичне функціонування поетоніма «*Лаврін Запорожець*» втілено у таких формах: *Лаврін Запорожець, Лаврін Михайлович, Лаврентій і Лаврін*. До форми «*Лаврін Запорожець*» автор вдається під час знайомства із персонажем, іменем та по батькові звертаються до особи чужі сторонні люди: «*Лаврін, у тебе сини в армії. Що тобі? Прийми тягар. Прийми, Лаврін Михайлович*» (О.П. Довженко «Україна у вогні»). Звернення за формулою «ім'я + по батькові» у творчості модерністів репрезентує також поважливе ставлення або з боку друзів, або інших членів родини: «*Марії Григорівні поклонися од мене, якщо мене вб'ють до Вінниці і не зможу сам її привітати з визволенням як командир твій і друг*» (О.П. Довженко «Україна у вогні»).

Лише за ім'ям називають близькі або друзі зазвичай у неофіційній обстановці: «*Лаврін... Це ти, Лаврентій? Я принесла тобі їсти! Хліба, картоплі і гниличок...*» (О.П. Довженко «Україна у вогні»). Стилiстику близькості, інтимності мають різні форми імен з формантами, емоційна інформація яких полягає у симпатії, теплих почуттях: «*Ой, пішов ти в море, Мусієчку*» (звернення дружини до чоловіка) (Ю.І. Яновський «Вершники»); «*Як спали, Палагвочко, душко?*» (апеляція до коханої жінки), «*Любчику Іванку! Ци будемо в парі усе?*» (звернення коханої дівчини) (М.М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»). Отже, демінутиви можуть вказувати на неформальність або мають інтимні конотації.

Використання лише імені, зокрема демінутивних форм, свідчить також про звернення до дитини: «*Комусь, не степовикові, не зрозуміло, як живуть люди на голій, порожній рівнині, а малий Данилко виходив крадькома з хати, покинувши сестру, коло якої був за няньку, степ простелявся перед ним, як чарівна долина, на якій пахне трава, пахнуть квіти, навіть сонце пахне, як*

жовтий віск...» (Ю.І. Яновський «Вершники»). У таких випадках нерідко експліковані демінутивні суфікси, які надають відтінків пестливості.

Отже, поява варіантів у творчості модерністів спричинена переважно розвитком образу героїв, власною рефлексією, авторською позицією, залежить від комунікації з іншими персонажами. Відповідно, на поетику кожного з варіантів впливає контекстна семантика, сформована різного роду епітетами й апелюваннями.

1.3. Типологія антропонімів у лінгвоукраїністиці

1.2.1. Класифікація літературно-художніх антропонімів у працях українських ономастичних шкіл

Сьогодні в Україні функціонують три провідні ономастичні школи, а саме: Одеська, Донецька, Ужгородська. Всі із зазначених ономастичних шкіл вивчають специфіку функціонування онімів в художньому стилі мовлення.

Відзначимо, що кожен з вищезазначених ономастичних осередків зробив великий внесок в розробку ономастичної теорії.

Одеську ономастичну школу заснував і очолював понад сорок років Ю. Карпенко – український мовознавець, член-кореспондент НАН України, засновник літературної ономастики в Україні. Серед представників Одеської ономастичної школи, крім Ю. Карпенко та М. Карпенко, виділимо М. Зубова, Ю. Карпенко, Т. Крупеньову, Л. Фоміна.

Одеський ономастичний центр видає фаховий збірник наукових праць «Записки з ономастики». Дослідники цієї школи займаються перш за все студіюванням питань літературної та когнітивної ономастики, що пов'язано з аналізом онімів як ментальних концептів, елементів мовної картини світу.

Представниками Донецької ономастичної школи є Є. Отін, В. Калінкін, Е. Кравченко, Г. Лукаш, А. Філатова та ін. [4]

Працівники цього наукового осередку розробляють сучасні підходи до аналізу походження, історії, функціонування, лексикографування онімів у російській і українській мовах.

Є. Отін як засновник цієї ономастичної школи користувався порівняно історичним методом вивчення власних назв, ефективний для відновлення, реконструкції генетичних зв'язків цього лексичного пласта. Названий дослідник ретельно вивчав походження і історію імен, кваліфіковано лексикографував цей матеріал.

Д. Деркач зауважив, що історико-порівняльний метод в ономастики, активно застосовував власне Є. Отін [22] в проекції на російську та українську мови «передбачає вивчення матеріалу в його історичній перспективі, яка допомагає простежити поступову і послідовну зміни одного й того ж елемента чи ряду взаємопов'язаних складових частин і виключає випадковість і ненауковість етимологічного дослідження» [21, с.101].

Крім того, досягненням Є. Отіна й Донецької ономастичної школи загалом стала теорія конотонімів і відповідний словник для фіксації й опису зазначених мовних одиниць російської мови [22].

На українському мовному матеріалі цю проблему почала активно й успішно досліджувати учениця Є. Отіна Г. Лукаш. Розробляючи теорію літературної ономастики, В. Калінкін [4] запропонував нові терміни, зокрема й для назви цього напрямку ономастики. Донецька ономастична школа видає авторитетний науковий журнал «Ономастичні науки».

Ужгородську ономастичну школу очолює П. Чучка (закарпатська антропонімія) [12], репрезентують її, між іншими, Л. Белей (літературна антропонімія) [7], С. Пахомова (слов'янська антропонімія), М. Сюсько (зоонімія), О. Белей (ергонімія).

Представники згаданої школи на позначення науки, що досліджує функціонування власних назв у художньому тексті, запропонували термін літературно-художня ономастика (Л. Белей), хоч Л. Белей займається дослідженням власних назв у широкому ракурсі [7].

Деякі дослідники виділяють також Київську ономастичну школу, що сформована насамперед відділом ономастики Інституту української мови НАН України та посилена ономастами Києво-Могилянської академії й Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. У цьому філологічному осередку видають журнал «Студії з ономастики та етимології». Представники цієї школи, зокрема С. Вербич, І. Желєзняк, В. Лучик, В. Шульгач, займаються переважно (деякі виключно) історико-етимологічною ономастикою, передусім дослідженням топоніміки. Представник Київського філологічного кола ономастів А. Білецький, як і Є. Отін, є прихильником порівняльно-історичного методу. Свою увагу цей дослідник фокусував на індивідуальну чи групову історію онімів. Д. Дергач наголошує, що «використання такого прийому допомагало вченому зорієнтуватися в напрямках і методах своїх студій, віднайти точки дотику, спільні і відмінні риси досліджуваного матеріалу». А. Білецький використовує також формальний метод, постулати якого проектує передусім на опозицію власних і загальних назв.

На вивченні історико-етимологічної ономастики з переважною увагою на топоніміці сконцентрована Чернівецька ономастична школа (Н. Колесник, Я. Редьква, О. Юдін).

Тернопільський ономастичний осередок репрезентований передусім солідними працями і Г. Бучко і Д. Бучка, а також С. Панцьо. Д. Бучко проектував роботу на топоніміку України, входив до авторського міжнародного колективу з укладання Слов'янського ономастичного атласу, робота над яким розпочалася ще 1958 року відповідно до рішення IV Міжнародного з'їзду славістів (м. Москва).

Історико-етимологічний напрям характерний також для Ужгородської ономастичної школи, але з проекцією на антропонімію.

До Львівської ономастичної школи входять такі вчені, як І. Фаріон і М. Худаш, які продовжують ономастичні традиції Л. Гумецької та Ю. Редька. Їхні дослідження спрямовані на антропонімію в її історико-етимологічному

осмисленні. Українські ономасти постійно приділяють увагу проблемі метамови, що стосується передусім типології власних назв, наприклад, В. Німчук (Київська ономастична школа) пропонує класифікацію онімів із поділом на [23]:

- 1) власні назви місць (топоніми);
- 2) інші власні назви (назви установ, свят, літературних творів тощо);
- 3) живі істоти.

М. Торчинський (Кам'янець-Подільський) розробив ієрархію власних назв з поділом на поля, підполя, сектори, підсектори, сегменти, підсегменти, елементи та піделементи.

У результаті аналізу інформаційного наповнення онімів Ю. Карпенко (Одеська ономастична школа) пропонує підхід до профілювання (появу нового онімічного концепту) і побудови онімічних фреймів. М. Торчинський зауважує, що «критерії, на основі яких структурується онімний простір, – це сукупність досить різнопланових ознак пропріальних одиниць, серед яких виокремлюються як загальнономвні особливості, так і диференційні, специфічні саме для власних назв». Цей дослідник виокремлює основні критерії структурування онімого простору, що, на його думку, забезпечують створення стрункої, логічної, послідовної типології онімів [23]:

- 1) характер іменованих об'єктів;
- 2) особливості творення власних назв (не лише власне спосіб творення пропріативів, а також семантика твірних основ, мотиваційні відношення між денотатом й онімом, продуктивність словотвірного типу, етимологія, походження, час і шлях виникнення та структура онімних одиниць;

3) функціонування пропріативів (ураховуються стилістичні особливості власних назв, сфера і форма їхнього уживання, а також кодифікаційні ознаки, зокрема правопис і відмінювання).

Доробок основних українських ономастичних шкіл доповнюється окремими розвідками науковців поза названими школами (Т. Космеда, Н. Щербакова та ін.).

Над узагальненням ономастичної термінології постійно працює чимало мовознавців, зокрема великим досягненням сучасної української ономастики став словник ономастичної термінології, укладачами якого є Д. Бучко і Н. Ткачова.

До розробки української ономастичної лексикографії долучилися представники всіх ономастичних шкіл (див. словники власних імен людей, зокрема й псевдонімів, словники географічних назв).

Утім, українська ономастика має великі перспективи й чималий потенціал розвитку, оскільки українські ономасти репрезентують новаторські підходи до вивчення ономастики, насамперед когнітивної, літературної, поетичної та лексикографічної, увага зосереджується й на вивченні прагматики власної назви.

1.2.2. Структурно-семантичні та стилістичні властивості літературної онімії

Художньо навантажені власні назви – поетоніми (топоніми та антропоніми) – представляють собою саме «сильні» тексти, оскільки, існуючи в певному часі, у певному суспільстві, вони складають його ономастичний простір [24].

Як вказувалося у попередніх пунктах, із допомогою використання власних назв, автор проводить актуалізацію окремих індивідуальних рис персонажа чи характерних ознак конкретного місця. Дані дії В. Михайлов характеризує: «входячи в той чи той структурно-змістовний, мовленнєво-композиційний, тематичний контекст, власні імена різнобічно сприяють формуванню образної структури твору, реалізації конкретного художнього завдання: характеристиці персонажів, створенню образу автора, вираженню ідейної позиції письменника» [25, с. 82].

Безперечно в літературній онімії існуюча перевага стилістичної функції над номінативною (диференційною) вимагає докладнішого розгляду поняття «стилістична функція».

Термін цей доречно вживати не в однині, бо насправді стилістичне навантаження поетонімів у художньому тексті багатоманітне. Е.Б. Магазаник розрізнив у цьому навантаженні ономастилістику та ономапоетику. У першому випадку йдеться про стилістичне забарвлення, про різні форми зв'язку імені й образу, пор. героїчне самим своїм звучанням ім'я. З ономапоетикою ж маємо справу тоді, коли в літературному онімі так чи інакше шифрується, виражається концепт твору, певний зв'язок з іншими творами інших авторів. [5 с.5-7].

Оніми одного цілісного естетичного об'єкта утворюють систему, замкнений комплекс, ономастикон, усі елементи якого взаємопов'язані й слугують реалізації авторського задуму. Стилістичне навантаження оніма залежить від співтворчості письменника, націленого на актуалізацію певного елемента відповідно до свого задуму, та читача, здатного досягнути доступний йому підтекст, опираючись на власний досвід, а також на фонові знання. У літературних онімах домінує когнітивний аспект, що є результатом пізнавальної діяльності письменників. Акцентування такого підходу передбачає з'ясування аксіологічної природи оніма, унаслідок виявлення якої автор виокремлює суб'єктивно чи об'єктивно важливі ознаки героїв, географічних об'єктів і вербалізує їх як фрагмент знання про навколишній світ.

Експресивна ефективність, стилістична дієвість онімімів відрізняється за виразністю та перебуває залежно від майстерності письменника, його уваги до онімного потенціалу, від різновиду імені тощо.

У традиційних онімів, попри відносну ненав'язливість, незрозумілу внутрішню форму, присутня художня значущість: за допомогою етимології визначається їхнє місце. Особливу увагу варто звернути на літературно-художні оніми з прозорою мотивацією. Їх первинна значущість - це не конкретна особа, а конкретний типовий образ. Семантика такого оніма має додаткову експресивно-емоційну конотацію. Як наслідок, персонажі наділені промовистими прізвищами зі зрозумілою внутрішньою формою та дають

точну характеристику об'єкта. З допомогою використання таких колоритних номенів формується бажаний стильовий ефект. Саме він надає тексту відповідної тональності. З допомогою тональності автор виражає власне ставлення до предмета зображення.

При з'ясуванні особливостей оніма важливо розкрити такі чинники:

- 1) мовна належність;
- 2) мотивація;
- 3) семантика апелятивної основи;
- 4) морфемне значення форманта власної назви;
- 5) граматична кореляція компонентів власної назви;
- 6) фонетичні особливості;
- 7) ставлення комуніканта до позначуваного об'єкта, особи тощо [27, с. 24].

В. М. Калінкіним виділені риси оніма (фікція, вигадка, авторський вимисел; динамічний зв'язок поетоніма з апелятивом в художньому тексті; переважання естетичної функції та поетичних конотацій літературної власної назви [4].

Робота письменників над онімним наповненням твору передбачає добір її складників із реальної онімії, утворення оригінальних онімів на основі наявних моделей та переходу апелятивів до розряду онімів. Важливо враховувати образність, семантичну мінливість, контекстуальну зумовленість, яскраву внутрішню форму. Отже, номінуючи героя чи географічне місце, авторопор зазвичай не лише вказує на позначуваний об'єкт, а й наповнює його змістом, а отже визначає його якісні показники.

Онімний простір художніх творів переважно вибудовують з урахуванням жанрових характеристик твору. При цьому важливу роль відіграє сюжетна основа, рольова гра як модель сприйняття світу й реалізації соціальних потреб читача. З допомогою форми рольової гри формується можливість для досягнення «комунікативної рівності» адресанта та адресата

мовлення; визначається вибір мовленнєвих ресурсів твору, із-поміж яких найвагоміше місце посідають оніми.

Варто зауважити, що основною характеристикою лексичного фону власного імені виступає виявлення внутрішньої форми імені. У сучасних літературних творах використовуються різні розряди онімів. Саме з їх допомогою відбувається створення дивовижного та цілком конкретного художнього світу, розкривається розуміння естетичних ідей письменника. Антропоніми займають найчільніше місце серед літературних онімів.

Реальні імена в художніх творах доповнюють онімами, використаними на позначення вигаданих денотатів. А. Суперанська вважає: «Нереальна, вигадана ономастика є ще одним ярусом, ще однією знаковою системою, створеною за моделями реальної ономастики з матеріалу загальних назв» [26, с. 153].

Використання практично всіх розрядів онімів полегшує сприйняття й розуміння твору, «оскільки однією з особливостей психології є індивідуалізація довкілля, на рівні мови ілюстрована власними назвами» [27, с. 6]. Це пов'язано з тим, що оніми містять яскраво виражену характеристичну семантику.

Однак окрім антропонімів існують і інші розряди власних назв, зокрема топоніми (власні географічні назви), астроніми (назви космічних об'єктів), теоніми (назви божеств), зооніми (клички тварин). Усього ж існує дев'ять різних типів, розрядів власних назв. До названих слід додати ще ергоніми (об'єднання людей за найрізноманітнішими ознаками: хрононіми (власні назви подій, часових відрізків), хрематоніми (назви матеріальних предметів) та ідеоніми (назви ідеальних предметів – заголовки літературних творів і взагалі назви витворів мистецтва). Додамо, що серед учених немає одностайності щодо кількості розрядів власних назв. Одні зводять їх до чотирьох - п'яти (поєднуючи, наприклад, антропоніми й теоніми в один розряд і т.д.), інші розширюють до 15-20. Але цілком ясно, що існують різні типи власних назв, що їх багатоманіття до антропонімів не зводиться [28]

На основі розглянутого матеріалу можна зробити висновки, що художні антропоніми є найбільш ілюстративними засобами в межах онімної лексики художнього тексту, однак літературні топоніми також мають потужні характеристичні особливості. Оніми функціують як невіддільний елемент у системі засобів художньої виразності. У сучасних художніх творах трапляються як звичайні реальні оніми, так і промовисті. Промовисті власні імена є значущим елементом творів, текстотвірним, жанротвірним, стилістично маркованим засобом у художньому просторі.

1.3. Природа й семантика антропонімів у мові художньої літератури

1.3.1. Суть та специфіка української антропонімної системи

Термін «антропонімійна система» хоч і зайняв в антропоніміці своє місце, проте саме поняття, яке в нього вкладають, поки що в загальнотеоретичному плані розроблене недостатньо. Поняття «система» так само, як і поняття «структура», не лише в антропоніміці, а й в лінгвістиці взагалі, немає поки що точного визначення і вживається, можна сказати, емпірично.

Питанням антропонімійної системи на слов'янському ґрунті цікавились різні автори. Заслуговують на увагу зокрема стаття Т. Мілевського «Słowiańskie imiona osobowe na tle porównawczym» [29] та окремі підрозділи з праць О. Суперанської [26, 57–67].

Під терміном «антропонімійна система» розуміємо внутрішню організовану сукупність засобів і моделей мовної ідентифікації особи, властивих тому чи іншому народові.

Т. Мілевський, вказавши на відомі специфічні риси особових назв, які відрізняють їх від інших слів, твердить, що в «кожному суспільстві мусить існувати антропонімійна система, яка дозволяє нового члена суспільства назвати в однозначний спосіб» [29, 101].

Він називає три види таких систем: однойменні, двойменні, трийменні. При однойменній системі людина називається лише одним іменем і без всяких додаткових окреслень може обійтися (як приклад, наводиться польська антропонімійна система XII–XIII ст.); при двойменній системі обов'язковими мусять бути два найменування (як приклад, – сучасна польська антропонімійна система); нарешті при трийменній системі мусять бути обов'язковими три найменування (приклад – сучасна російська антропонімійна система).

Т. Мілевський та О. Суперанська накреслюють також картину розвитку антропонімійних систем. Примітивним стадіям розвитку суспільства властиві однойменні системи, які треба вважати найдавнішими. В свою чергу ці системи теж не монолітні, а виразно диференційовані і репрезентують різні етапи розвитку. На початковій стадії своєї еволюції однойменні системи, вважає Т. Мілевський, були паралельні до мовних систем, тобто первісне слово, суфіксальна форма, група означення чи вербальне речення тоді ще могли бути вжиті в функції імені. Таку антропонімійну систему, яка рекрутується безпосередньо з системи мови, тісно з нею зв'язана і паралельна до неї, автор називає молодого системою [26, 29].

Молоді системи характерні великим лексичним багатством і різноманітністю форм. Однак такий стан не довговічний. Поволі наступає процес повільного відокремлення антропонімійної системи. Слова і цілі їх групи «стають іменами, зривають етимологічні зв'язки, перестають означати те, що означали в мові, перестають відповідати класам явищ і починають означати поодиноких людей».

Так дві системи – мовна й антропонімійна – остаточно відокремлюються. Але, якщо мовна система еволюціонує, то антропонімійна, «будучи зв'язана традиційною обрядовістю, бере тільки часткову участь у цих змінах, унаслідок чого витворюється щораз більший розрив між нею і цілістю системи мови. Морфологічні категорії, синтаксичні, які давніше функціонували в мові, згодом стали обмеженими виключно антропонімією,

яка стає резервом реліктів. Таким способом виникає антропонімійна система, відмінна від мовної системи» [30].

За наведеною вище класифікацією, українська антропонімійна система (звичайно, сучасна) належить до трийменних з обов'язковими трьома компонентами – в л а с н е ім' я + н а з в а по батькові + прізвище. Однак це стосується лише так званої урядово-адміністративної системи і абсолютно не є обов'язковим для народно-побутового іменування, характерного великим багатством інновацій, моделей і форм. Дуже важливим компонентом цієї системи є прізвисько.

У ці ідентифікаційні компоненти вкладений чітко окреслений питомий зміст, і перелічені терміни у сучасних тлумачних та енциклопедичних словниках, спеціальній літературі мають уже свої дефініції, правда, часто по-різному сформульовані.

Власними іменами називаються слова, які присвоюються при народженні людям і під якими вони відомі в суспільстві [30].

Л.О.Белей та І.Д.Фаріон звертають увагу на взаємодію в минулому слов'янського і християнського іменника в українців. Використовуючи досягнення сучасної антропоніміки, учені намагаються з'ясувати причини зникнення переважної більшості слов'янських автохтонних імен у процесі освоєння християнських імен у давнину в українському репертуарі імен [7, 31].

М.М. Торчинський займається дослідженням відтворення українською російських чи білоруських особових імен, а саме їх звуковим складом [32]

Назви по батькові – це слова, що входять до складу іменування людей і означають батька носія того чи іншого імені.

Прізвищем називається спадкове найменування, що переходить із покоління до покоління: від батька або матері до сина і дочки, від чоловіка до дружини або навпаки.

С.М. Медвідь – Пархомова вважає, що розвиток прізвища у слов'ян є результатом тривалої еволюції, процесом паралельного функціонування

різних способів ідентифікації особи й відбору найпридатніших із них для подальшої трансформації у прізвища [33].

Прізвиськами називаються слова, які даються людям у різні періоди їх життя за тією чи іншою властивістю їх вдачі, зовнішнім виглядом і т. ін.

Проте ці визначення не загальноприйняті, і ми навели їх тут лише як певний зразок. В інших джерелах визначення цих термінів – переважно розбіжні і відмінні від наведених визначень. Якщо до цього додати, що таку ж картину з визначенням наведених антропонімічних термінів спостерігаємо в загальнослов'янському масштабі, то можна констатувати відсутність тут термінологічної чіткості.

1.2.3. Стилiстичнi властивостi лiтературного антропонiма

Для вивчення стилістичних особливостей літературного антропоніма виникає необхідність вивчення мовної особистості автора, яка яскраво проявляється в ономастиконі його творів, через те, що власні назви свідомо відібрані митцем для вирішення певних творчих завдань. Антропонімія художнього тексту відіграє важливу роль у розумінні історикофілософського і соціально-культурного змісту як окремого твору так і всієї духовної спадщини автора. Антропонімія в художньому тексті не лише містить смислову інформацію, а й виражає позатекстові параметри образу автора, оскільки «добір антропонімів для митця – це прояв його літературної індивідуальності та художньої майстерності на фоні реальної суспільно-історичної дійсності» [34].

Власні імена можуть виступати як національні знаки, тобто вони реалізують функцію етномовного знака, що вказує на приналежність їх носіїв до певного етносу та мови. Деякі дослідники говорять у даному випадку про інформативну функцію власних назв. Художня проза, яка не є фотографією чи зліпком реальної дійсності, багато в чому користується прообразами з реального життя і в цьому сенсі копіює соціальні феномени, до числа яких

відносяться як процеси створення імен, так і їхній продукт – власне антропоніми.

Дослідження стилістичних властивостей художніх антропонімів в художньому тексті – одна з найважливіших проблем не лише сучасної ономастики, а й один із аспектів вивчення авторської точки зору в художньому тексті, де номінації персонажа «виконують функції, що виходять за межі категоріального граматичного значення цих класів слів і беруть участь у формуванні смислового аспекту тексту» [35 с.310].

На відміну від імені в реальному житті, оніми в художньому творі семантично наповнені, оскільки окрім номінативної, доповнені стилістичною функцією. Так, О. В. Суперанська вважає, що письменник паралельно створює ім'я і образ, які взаємно уточнюють і доповнюють одне одного [26].

Ступінь насиченості художнього тексту і всієї творчості письменника власними назвами може варіюватися від декількох одиниць до декількох тисяч. До ономастичного простору входять і похідні утворення від власних назв, і контекстуальні власні назви, і займенникові субститути, і перифрази найближчого контексту. У художньому світі ономастична лексика виступає у кожного письменника як особливий стилістично і семантично маркований експресивний засіб».

Будь-який художній текст є стилістично та функціонально замкнутою структурою, власне ім'я обростає в ньому безлічю складних смислових зв'язків, асоціацій і конотацій. Власні назви в системі художнього тексту виступають в якості сигналу, який збуджує великий комплекс асоціативних значень. Цей комплекс називають індивідуально-художнім значенням власного імені. Формування індивідуально-художнього значення відбувається на основі семантичної взаємодії власної назви з усіма рівнями семантичної композиції у їх синтагматичних і парадигматичних зв'язках та відносинах.

У загальному інформаційному просторі ім'я має безліч асоціацій, обумовлених його багатовіковим існуванням спочатку як слова і потім вже як власного імені. Різномайття цих асоціацій зводиться до наступних основних

складових: етимологічне значення; співзвучність імені з різними іншими словами, а також ремінісцентний потенціал імені, тобто значення, якого набуває ім'я в результаті його вживання у міфології (у тому числі в різних релігійних системах) та фольклорі; асоціації з історичними особами та літературними персонажами, які носили це ім'я. Автор твору в залежності від свого світогляду, рівня освіченості, сфери інтересів знайомий з тими чи іншими асоціативними можливостями імені, виходячи з яких і називає свій персонаж. Потрапляючи в новий контекст (літературний твір, створений автором) ім'я вступає в складні взаємовідносини з образом персонажа та сюжетом твору, в результаті чого збагачується додатковими смислами [36 с.8].

Потенційні можливості експресії, закладені у власних іменах, як багатогранної і оригінальної лексико-граматичної категорії, що побутує в загальнонародному слововживанні, активізуються письменниками.

До входження в текст художнього твору антропоніми володіють певним семантичним потенціалом. У тексті твору, в результаті взаємодії з сюжетом та контекстом, літературні антропоніми можуть актуалізувати окремі компоненти свого плану змісту, а також вбирати в себе зміст образу персонажа і перетворюватися на семантично повноцінні одиниці. У художньому творі зберігаються облігаторні мовні функції антропоніма, оскільки, втративши їх, антропонім не буде сприйматися як ім'я, але вони відходять на другий план. Функціональна трансформація власних імен в художній літературі перш за все полягає у тому, що пріоритет номінації (диференціації) «відступає під натиском стилістики».

Головною функцією антропонімів у художньому тексті можна назвати стилістичну, яка базується на здатності антропоніма нести інформацію про персонажа та формувати у читача певне ставлення до героя. Проте літературний антропонім є поліфункціональним. Він також є ключовим словом, змістовим стрижнем твору, що дозволяє виділити ще одну важливу функцію літературного імені: текстоутворюючу, під якою розуміється властивість ономастичних одиниць бути сполучним і конструктивним

елементом змістовнозначеннєвого інформаційного простору і структури тексту [37, с. 35–37].

Отже, у художньому тексті ім'я героя набуває особливого значення, воно стає тим «фокусом думки», «знаком», який у згорнутому вигляді містить смислове ядро образу і його авторську оцінку. Ступінь насиченості художнього тексту антропонімами може бути різною: від нуля до декількох тисяч одиниць. Всі вони, разом узяті, складають так званий антропонімічний простір або антропонімікон тексту. Сам антропонімікон, його склад, відбір та взаємодія з контекстом визначається законами жанру та художнім методом письменника, родом і видом літературного твору та законами його побудови, відповідністю сюжетно-тематичному змісту тексту, естетичним навантаженням імені у вузькому та широкому контексті та багатьма індивідуально-неповторними творчими особливостями стилю письменника в цілому.

РОЗДІЛ II. АНТРОПОНІМИ В ТВОРАХ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ «ДОРОГОЮ ЦІНОЮ», «ДЛЯ ЗАГАЛЬНОГО ДОБРА», «ПЕ-КОПТЬОР»

2.1. Структура і функціонально-стилістична роль антропонімікону творів М. Коцюбинського «Дорогою ціною», «Для загального добра» і «Пе-Коптьор»

Власні назви у художній літературі не випадково привертають увагу численних дослідників. Імена мають виняткову здатність кодувати значний обсяг інформації та є одним із засобів втілення художньої ідеї твору та авторських інтенцій. З одного боку, вони можуть нести в собі інформацію про національну, соціальну та вікову приналежність персонажа, вказівку на хронотоп твору. З іншого боку, перевага того чи іншого власного імені допомагає глибше проникнути в сутність мовної особистості письменника, виділити особливості його індивідуального стилю. Літературні антропоніми багато чого можуть розповісти як про персонажів, так і про автора твору.

Як зазначає Г. П. Ковальов, вибір імені персонажа, окрім авторської свідомості, зумовлений системністю імені у самому творі: літературні антропоніми є системними вже за умови включення їх до твору; системністю хронотопа: системність імен зумовлюється часом, відображеним у творі, а також періодом, в який автор писав цей твір; соціальністю системи: оскільки імена відображають або єдність соціальних верств або їх розрізнення [38, с. 285–286].

Важливість антропонімікону твору визначається, перш за все, абсолютною антропоцентричністю, «людиноспрямованістю» художнього тексту, як однією з його основних категоріальних ознак. Адже у центрі будь-якого художнього твору, незалежно від конкретної теми, проблеми, сюжету, завжди стоїть людина.

Семантика власного імені варіюється в дуже широких межах за рахунок яскраво вираженої здатності прирощувати контекстні, асоціативні та фонові значення. У художньому творі, у галузі словесно-образотворчого мистецтва, власне ім'я, безумовно, є семантично повноцінною одиницею. Воно є експресивним та образним у силу того, що стає компонентом художнього зображення, тобто є одиницею, інструментом художньої творчості, за допомогою якої відбувається освоєння зображуваного.

Саме тому, що будь-який художній текст є стилістично та функціонально замкнутою структурою, власне ім'я обростає в ньому безліччю складних смислових зв'язків, асоціацій і конотацій. Власні назви в системі художнього тексту виступають в якості сигналу, який збуджує великий комплекс асоціативних значень. Цей комплекс називають індивідуально-художнім значенням власного імені. Формування індивідуально-художнього значення відбувається на основі семантичної взаємодії власної назви з усіма рівнями семантичної композиції у їх синтагматичних і парадигматичних зв'язках та відносинах.

У загальному інформаційному просторі ім'я має безліч асоціацій, зумовлених його багатовіковим існуванням спочатку як слова і потім вже як власного імені. Різноманіття цих асоціацій зводиться до наступних основних складових:

- етимологічне значення;
- співзвучність імені з різними іншими словами, а також ремінісцентний потенціал імені, тобто значення, якого набуває ім'я в результаті його вживання у міфології (у тому числі в різних релігійних системах) та фольклорі;
- асоціації з історичними особами та літературними персонажами, які носили це ім'я.

До входження в текст художнього твору антропоніми володіють певним семантичним потенціалом. У тексті твору, в результаті взаємодії з сюжетом та контекстом, літературні антропоніми можуть актуалізувати окремі компоненти свого плану змісту, а також вбирати в себе зміст образу персонажа

і перетворюватися на семантично повноцінні одиниці. У художньому творі зберігаються облігаторні мовні функції антропоніма, оскільки, втративши їх, антропонім не буде сприйматися як ім'я, але вони відходять на другий план.

Функціональна трансформація власних імен в художній літературі перш за все полягає у тому, що пріоритет номінації (диференціації) «відступає під натиском стилістики». Головною функцією антропонімів у художньому тексті можна назвати стилістичну [39, с.35–37], яка базується на здатності антропоніма нести інформацію про персонажа та формувати у читача певне ставлення до героя.

Проте літературний антропонім є поліфункціональним. Він також є ключовим словом, змістовим стрижнем твору, що дозволяє виділити ще одну важливу функцію літературного імені: текстоутворюючу, під якою розуміється властивість ономастичних одиниць бути сполучним і конструктивним елементом змістовнозначенневого інформаційного простору і структури тексту [40, с.17].

У «Дорогою ціною», «Для загального добра» і «Пе-Коптьор» структурно-семантичні особливості власних імен сприяють відображенню історичної епохи, складності соціальної ситуації, місцевого колориту тих років [41, 42, 43]. Вони мають культурне й символічне забарвлення, вербально втілюють художню концепцію твору та розв'язують індивідуально-естетичні завдання.

Антропонімія творів письменника представлена слов'янськими, молдавськими, циганськими іменами. До словянських належать: Остап, Соломія, Семен, Іван, Овсій, Панас, Савка, Ромця. Підвищення колориту творів досягається за допомогою вживання циганських – Гіца, Маріуца та молдавських Замфір, Маріоро, мош-Діма Нерон [41, 42, 43].

Коцюбинський користується іменами, як засобом творення алюзії. Вони є різноплановими. Так автор використовує фольклорне ім'я Котигорошок, історичне – Гладкий, біблійне – Гамон, грецьке прізвище – Тодоракі.

Антропоніми, щі використовує М. Коцюбинський в творах «Дорогою ціною», «Для загального добра» і «Пе-Коптьор» призначені для головних персонажів твору, створюються не лише «під самого персонажа» (як це доречно при йменуванні другорядних персонажів), але й з урахуванням ідейного розв'язку всього твору [41, 42, 43]. Тому вони є особливо цікавими при аналізі.

Свідченням не випадковості та яскравості у відтворенні авторської картини світу імен головних персонажів (Соломія, Остап, Іван – «Дорою ціною») є те, що співвіднесеність із ідейно-художнім змістом твору при їх мовно-стилістичному аналізі простежується на всіх рівнях (фонологічному, морфемному, лексичному та на рівні позамовних ознак, детально розглядатимемо в наступних пунктах).

Семантико-стилістичні функції антропонімів яскраво виражені при використанні автором прийому протиставлення для розкриття характерів персонажів. У цьому випадку протиставлення (зіставлення) переходить також й у сферу власних назв – імен введених в опозиції героїв (Соломія / Соломія, Остап / Іван, Соломія / та ін) [41].

Основне стилістичне навантаження антропонімів, використаних на позначення персонажів – відтворити колорит змальованого часопростору. Цьому сприяють позамовні, лексичні, словотвірні та фонетичні особливості використаних імен, прізвищ та прізвиськ, поширених у Бессарабії.

Фонова антропонімія (вживання імен релігійних осіб, казкових персонажів, історичних і політичних діячів) служить для розкриття характерних ознак внутрішнього світу та світоглядних особливостей героїв, що вживають зазначені імена у своєму мовленні.

Антропонімами літературного походження в повісті «Для загального добра» є використання образу Дон Кіхота. Воно пов'язане з власного тлумачення українськими гуманітаріями вічного образу. Поперше, звичайно, виникали асоціації, пов'язані з зовнішністю дублетного (Дон Кіхот і Санчо Панса) або й одиничного - Дон Кіхот - образу. Михайло Коцюбинський вважає

Дон Кіхота настільки популярним, що одного зі своїх персонажів - Рудика - наділяє таким прізвиськом («як його продражнили товариші») [42].

Антропонімами запозичення з імен з відомих міфів є Бочка Данаїд та Аттіла. З їх допомогою автор розкриває суть подій, що відбуваються. «Не можливо, тай марно заповнювати бездонну бочку» – це стосовно першого. «Поляжуть й невинні у тій війні - Чи не такий слід лишав за собою Аттіла?»- другого. Виразність досягається за допомогою асоціативності створеної автором.

Використання поєднання Замфір Нерон, створює посилення національного та патріархального характеру. Його сім'я живе за прадавніми патріархальними нормами. Перша частина Замфір відповідає за національність, Нерон – вищість патріархальність.

Ім'я Маріора поєднується з Замфіром, є продовженням розкриття задуманого напрямку. Це розкриває прийняті традиції сімейного життя «Замфір та Маріора розуміють один одного без слів. Дітей виховують у розумній строгості. Так, мати прикрикнула на малечу, коли діти перевернули стіл, а батько – за те, що висунулась з каруци».

Повість «Пе коптьор» – з молдавської «на піч» - опис древнього звичаю молдаван, коли дівчина, яку кинув хлопець, забиралася на піч у його хаті й не злазила з неї доти, доки її не брали заміж, тому й не дивно, що використання всіх власних імен в творі має фольклорне та колористичне спрямування [43].

Отже, М. Коцюбинський при написанні творів «Дорогою ціною», «Для загального добра» і «Пе-Коптьор» використовує різноманітні функції антропонімів. З їх допомогою підсилює ефект і сприйняття написаного. Велику роль у даних повістях відіграють літературні, міфічні, біблійні антропоніми. Для створення особливого колориту використовуються власні імена, що розповсюджені на території, де проходять дії твору.

2.2. Специфіка функцій антропонімів у повісті М.Коцюбинського «Дорогою ціною»

Використання антропонімів у художніх творах приймає на себе, наділені автором, функції. Кожний автор і твір має свою специфіку. Розглянемо специфіку функцій антропонімів у повісті М.Коцюбинського «Дорогою ціною».

2.2.1. Остап, Соломія, Семен, Іван (Котигорошко) (типові українські імена: Остап, Соломія, Семен, Іван (Котигорошко), дід Овсій, дядько Панас, Савка, Ромця)

ЛХА, які виконують номінативну функцію, є основою літературно-художнього антропонімікону драматичних творів М. Коцюбинського. Наявність у творах таких ЛХА підтверджує достовірність зображуваних персонажів та подій. Основну частину іменувань дійових осіб, які виконують номінативну функцію, складають імена, запозичені автором із реального українського антропонімікону [41].

1) Чоловічі – Остап, Іван, Степан, Семен, Панас, Сава (Савка), Роман (Ромця), Овсій.

2) Жіночі – Соломія.

Розглянемо особливості даних власних імен.

Остап у перекладі з грецької мови означає «стійкий, міцний, здоровий, веселий» Церковнослов'янське Евста́фій походить від грецького власного імені Eustáthios, утвореного від прикметника eustathēs «стійкий, міцний, урівноважений, здоровий». Грецьке eustathēs складається з компонентів eu- «добре», що є також у власних іменах Євгѐн, Євмѐн, Євгрáф тощо, та statheís «той, хто стоїть», утвореного від ístēmi «ставити, споруджувати, зміцнювати, стояти, спиратися» [44].

Позамовні особливості імені Остап характеризують його як давнє, не сучасне. Воно певною мірою відтворює народно-український колорит та водночас зберігає відтінок біблійності (церковне від церковнослов'янського Евстафій).

Остап, вихований на розповідях діда про славне козацьке минуле, увібрав у себе всі найкращі риси: честь, мужність, відвагу: «Ті билиці-казки про Січ, козацтво, про боротьбу з панами за волю, яких Остап слухав затаївши дух й не зводячи розжеврілого ока з уст дідових, будили в дитячій голові химерні мрії, вояцький запал». Він не раз закликав до боротьби с панами інших селян, нагадуючи, що не так давно минули ті часи, коли українці боролися за свої права.

У центрі уваги автора – жінка на ім'я Соломія. Звісно, антропонім для головної дійової особи роману добирався ретельно і виконує не лише ідентифікаційну та характерологічну функції: він якнайкраще здатний репрезентувати світоглядну позицію автора та засвідчити його ідейно-художні інтенції. Розглянемо цей антропонім детальніше. Фонологічна структура імені Соломія така, що чуючи його, у свідомості апріорі виникає образ красивої, лагідної, доброї та особливої дівчини; уводячи його в контекст твору, письменник може або підтвердити таке враження створеним образом, або навпаки, відтворити ефект протиставлення імені як зовнішньої оболонки та характеру персонажа як його внутрішнього наповнення, справжньої сутності, що, звичайно ж, загострює й увиразнює конфлікт твору.

Автор прямо використовує звуковий образ імені й читач має можливість спостерігати, як художній образ у творі відтворює властивості фонологічного сприймання імені. Відтінки значень, що розкриваються через морфологічний та лексичний шар імені лише підтверджують його первинне звукове сприймання.

Ім'я Соломія давньоєврейського походження: *solom* – буквально «мир». «Мирна» – влучне ім'я для дівчини, яка знаходила спільну мову з усіма, не тримала зла навіть на ворогів і завжди була оповита ореолом любові й злагоди

[45]. Крім того, виникає контраст: художній образ, що весь зосереджується в імені «мирна», та усі обставини життя цього персонажу, що можна узагальнити словом «війна»; звідси приходимо до однієї зі смислових граней твору – чи може ця людина в цих обставинах бути щасливою?

Позамовна ознака імені – особливість його побутування – вказує на ще один його смисловий відтінок – незвичайність, рідкість. Протягом розгортання сюжету навколо Соломії виникає ореол винятковості. Цьому сприяють кілька чинників. Перший – літературно-художній антропонім. У класичній українській літературі традиційно домінують імена-штампи Марія, Катерина...

Ефект особливості персонажа з таким іменем підсилюється ще й семантичним наповненням його структурної основи: значення «solo» (з італійської «один») робить акцент на винятковості. Сама вирішує тікати, сама вирішує відрізати косу.

Ореол «святості» створюється також біблійним використанням імені Соломія (Саломія). Соломія особлива, а разом з тим і звичайна: вона так, як і всі жінки, прагне любові, а через свою наївність іноді помиляється, гнівається, але всередині залишається доброю, щирою, готовою пробачати і любити.

Ів́ан (грец. Ἰωάννης, Iōannēs; лат. Ioannes, Iohannes) – чоловіче особове ім'я. Походить від єврейського імені Йоханан (івр. יְהוָנָן, Yôḥanan, «Ягве милостивий»). Українська форма імені «Іван» запозичена з грецької через церковнослов'янську (церк.-слов. І́ваннѣ). В даному випадку відбувається використання універсального антропоніма. Значення Іван, що у фр. Жан, англ. Джон, нім. Йоганнес (Ганс), сканд. Юхан, ісп. Хуан, італ. Джованні, пол. і чес. Ян, молдов. Іво, євр. Jōchanan чи Гаврила, що в лат. Gabriel, ст.сл. Гаврииль, бр. Габрыэль, п. Gabrel, слц. Fridrich, ч. Bedřich, уг. Gabor, рум. Frederic, молд. Гаврил. З огляду на зазначене, можемо ствердити, що національномовна адаптація антропоніма – це один із надійних засобів ідентифікації народу: якщо я Іван, а не Йоган, то я українець; а якщо я Ваня, то Івасик - людина іншої етноналежності [46].

Доповнення функціонально розкриття відбувається з допомогою оніму «Котигорошко»

Онім «Котигорошко» у свідомості багатьох читачів, завдяки казкам, асоціюється з іменем героя-змієборця, героя, який бореться зі злом (хай навіть це зло в образі змія) і перемагає це зло.

Первісно (етимологічно) ім'я «Котигорошко» (у казках іноді Покотигорошко) і складне ім'я, утворене від двох основ: дієслова наказового способу коти (покоти) та іменника горошок (горошко). У казках пояснюється: «Мати... набрала води да іде і коли горошина котиться по дорозі да й вскочила у відро, а вона і не бачила. Прийшла додому, виливає воду і коли дивиться: горошина у відрі; вона узяла й з'їла і од тієї горошини уродився син. Дали йому ім'я Покотигорошко; він росте не по годинах, а по хвиликах» [47, с. 223].

У М.Коцюбинського Котигорошко звичайна людина, але паралелі з казковим героєм можна простежити. Його зустрічають в дорозі, неначе вітер пригнав горошину.

В. Д. Ужченко зазначав, «ще раніше фольклорист І. М. Афанасьєв (1826–1871) пов'язував ім'я Гороха-царя з міфологічним богатирем Котигорохом, що народився з горошини, яку проковтнула цариця» [48, с. 29].

Ім'я Котигорошка (Іван – значення розглядалося раніше) можна характеризувати, як реальний, частовживаний в житті омонім. Поєднання з прізвищем Котигорошко дозволяє сформулювати припущення – «таких Іванів Котигорошків повна Україна».

Овсій, Панас, Степан, Савка, Ромця – національно значущі ЛХА, які характеризують українську національність персонажів, творять загальнонаціональне українське тло творів. Такі ЛХА – це запозичені автором з реального українського антропоніміконуофіційні імена.

Овсій – чоловіче особисте ім'я грецького походження; сходить до грец. εὐσεβίος («еусебіос») – «благочестивий». Візантійська церковна форма імені – Євсевій. Одне з небагатьох власне християнських імен; з'явилося як особисте ім'я і набуло поширення серед перших християн.

У християнському іменослові ім'я співвідноситься з декількома ранньохристиянськими святими: мучеником Євсевієм, зверненим до християнства апостолами Ясон і Сосипатром (I століття); Євсевієм Никомидійським, згідно з переказами, придворному Діоклетіана, страчений в 303 році за наказом імператора; преподобним Євсевієм Пустельником (IV століття); і іншими.

Також існує думка, що ім'я Овсїй – це видозмінене проголошення єврейської імені Ісус (Ісус), де буква «О» – єврейська «Вав» – читається як «В», «Ш» – єврейська «шин» – читається як «С», і єврейське закінчення «уа» (грецьке «вус») читається по-слов'янськи «їй» [49].

Панás (похідні форми цього імені – Опанás, Атанás, Танásїй, Танás, Танásь, Танá, Танásко, Танасюк, Таськó) є українсько-білоруським (білор. Апанás, Панás) варіантом власного імені Афанásїй (Атанásїй, Автанás, Афтан, Афтанás), що виник унаслідок спрощення невластивого цим мовам звукосполучення аф- на початку слова. Це ім'я здавна поширене майже в усіх слов'янських народів, пор.: давньоруське Афанásии, рос. Афанásий, пол. Atanazy, чес. Athanasius, слов. Atanáz (старе Atanázius), болг. Атанás, сербохорв. Атанасије, Атáнас, словен. Atanazij. Староукраїнська писемна мова зафіксувала це ім'я тільки в формі Афанасїй, яку вона через посередництво церковнослов'янської (ц.-сл. Афанасии, Атанасии) запозичила з грецької мови. Грецьке ім'я Athanásios походить від прикметника athánatos «безсмертний», утвореного із заперечної частки а- «не-, без-» та іменника thánatos «смерть», що споріднений з давньоіндійським ádhvan̄it «він згас, він зник», dhvāntáh «темний, похмурий», ірландським du(i)ne «смертний» [50].

Сáвва (арам. ܣܘܘܐ – «старець, дід») – чоловіче російське особове ім'я єврейського походження. Має чимало версій походження: це коротка форма імені Саватїй; від фрігійського народу Сабой [3]; від староеврейської мови ܣܘܘܐ (сава) – «старий, старець, мудрець». До XVII століття ім'я писалося з одним «в» (Сава). На Русь принесено разом з християнством із Візантії, до середини 1980-х років вийшло з ужитку [51].

Ромán (лат. Romanus, грец. Ρωμαϊκή) – чоловіче особове ім'я. Походить з латини (Romanus, «римлянин») Роман, зменшуюче - Романко, Романонько, Романочко, Романьо, Романик, Романчик, Романець, Рома, Ромась, Ромасьо, Ромашко, Ромко, Ромцьо, Ромка, Ромочка, Ромчик, Ромусь, Ромусьо [52].

Отже, один із напрямків літературно-художнього антропонімікону «Дорогою ціною» містить ЛХА, які характеризують українську чи неукраїнську національність денотатів. Національно значущі ЛХА, які характеризують українську національність персонажів, творять загальнонаціональне українське тло твору. Такі ЛХА – це запозичені автором з реального українського антропонімікону офіційні імена.

2.2.2. Колоритне вживання в художньому творі циганських імен (Гіца, Радо, Маріуца)

У літературно-художньому антропоніміконі повісті «Дорогою ціною» наявні ЛХА, які формують колористичне забарвлення персонажів. Такі ЛХА використані в повісті «Дорогою ціною» підтверджують специфіку національності та достовірність зображуваних персонажів та подій. Допоміжну, з колористичним забарвленням, частину найменувань дійових осіб, які виконують номінативну функцію, складають імена, запозичені автором з реального циганського антропонімікону.

До них належать – Гіца, Радо, Маріуца [41].

За допомогою даних імен автор формує уявлення про специфіку життя персонажів.

Розглянемо їх детальніше

Гіца - George, народна форма: Iorgu, Iorga, молд. Iurie Georgică, Giorgică, Gică, Gheorghită, Ghiță, Gicu, Gelu, Geo, Gigi, Georgel, Gigel Georgius Від давньогрецького. імені Γεώργιος (Георгіос), походж. від γεωργός (георгос) - «землероб» (один з епітетів Зевса) Георге (трад. форма); Джордже (запозичують. Форма); Йоргу; Йорга; Юрія; уменьш. Джорджіке, Джіке,

Георгіце, **Гіца**, Джикії, Джелу, Джо, Джіджі, Джорджел, Джиджель; в церк. контексті також – Георгій [53].

Радо – ім'я походить від короткої форми прикметник радий – рад. Відоме також у польській (пол. Rada), циганське (болг. Рада і чоловіча форма: Рад) та білоруській (біл. Рада) мовах[53].

Маріуца - варіант імені Марія: Маріука, **Марікуца**, **Маріуца**, Маріца, Маріучка, Марійора, Марцьола тощо. Риса розмовно-побутового імені, використаного циганами. Значення імені Марія (Маріуца): вперта, гірка і перевага, єврейська, кохана, бажана, пані [53].

Спостерігається використання видозміни імені, що є характерним для циган, розмовно-побутове (скорочення, чи усічення, здрібніло-пестливого та згрубіло-зневажливого) їх варіанту.

На основі розкриття суті циганських імен розкривається специфіка їх національної та індивідуальної поведінки. Суть характеристики персонажів на основі значень імен – це безтурботне життя за чужий рахунок, верховенство над іншими.

Використані автором власні імена циган вдало вплітаються в текст, підсилюють колорит та розкривають відмінності між песонвжами Соломія – Маруца, Остап – Гіца – Радо, як наслідок посилюється ефект позитивної характеристики образу Соломії та Остапа.

Отже, використання власних циганських імен в повісті «Дрогою ціною» [41] М. Коцюбинським не випадкове і виконує, як змістове так і колористичне навантаження.

2.2.3. Імена як засіб створення алюзій

Слово «алюзія» в перекладі з латинського «allusion» означає «жарт, натяк». Незважаючи на те, що саме слово «алюзія» з'явилося в багатьох європейських мовах ще у XVI столітті, а термін «алюзія» тривалий час використовується в зарубіжному мовознавстві і літературознавстві, саме явище почали активно вивчати лише наприкінці XX століття [54, с. 83].

У визначенні І. В. Арнольд алюзія – прийом вживання якого-небудь імені або назви, що натякає на відомий літературний або історико-культурний факт, – це стилістична фігура референційного характеру, яка спирається на екстралінгвістичні пресуппозиції того, хто говорить, і того, хто слухає, автора і читача, на історико-культурний компонент їх фонових знань [55, с. 25].

Індикаторами алюзивного процесу можуть служити нерівноцінні в лінгвістичному плані мовні одиниці: слово, словосполучення, висловлення [56].

Про що б не йшла мова, автор завжди може передати своє бачення ситуації за допомогою алюзії.

О. М. Дронова виділяє такі функції алюзії в тексті [54]:

- оцінно-характеризуючу – вказівка на якості героя;
- okazійну – посилення на історичні факти та особистості для відтворення духу епохи, в яку розгортається дія твору;
- конструктивну – через алюзію в тексті здійснюється розкриття певної теми, що об'єднує всі його частини в інформаційну єдність;
- прогноуючу – перед текстом наводиться епіграф, в якому міститься натяк на те, про що йтиме мова у творі. Алюзія використовується заради вираження певного алюзивного смислу. Створюючи алюзію, автор вкладає в неї певний смисл, який розшифровується / інтерпретується читачем або слухачем. Процес створення та інтерпретації алюзивного смислу є індивідуальним (характерним для даної алюзії) і, певною мірою, суб'єктивним (можливі різні інтерпретації однієї і тієї ж алюзії різними реципієнтами) за своєю природою [57].

Е. Кузнецова виділяє такі основні етапи інтерпретації смислу алюзії [57]:

- ідентифікація алюзії з алюзивним фактом;
- формулювання буквального значення алюзії на підставі прямих значень;
- формулювання смислу алюзивного факту;

- аналіз трансформації смислу алюзивного факту під впливом нового контексту його вживання (у разі прямої алюзії);
- аналіз трансформації смислу тексту-першоджерела в результаті лінгвістичної трансформації тексту-першоджерела і нового контексту вживання (у разі непрямої алюзії);
- формулювання алюзивного смислу.

Розшифрування алюзії потребує наявності у автора і читача спільних загальних знань. Процес актуалізації реципієнтом алюзії включає в себе [58]:

- розпізнання маркера – якщо алюзія слабо виражена, читач може не помітити її присутності;
- модифікацію первинної інтерпретації частини тексту – на цьому етапі відбувається зміна початкового розуміння тексту, що містить алюзію;
- активацію тексту, що читається – під час читання тексту реципієнт закріплює прочитане в короткочасній пам'яті.

Активація кожної ідеї активізує суміжні з нею ідеї. Цей процес продовжується до тих пір, поки подальша активація суміжних припущень не змінить припущення загалом в інтерпретованому творі.

Михайло Коцюбинський, користуючись глибокими знаннями історії рідного народу, використовує okazijnу функцію алюзії, вживлюючи в твір реальну історичну постать - Йосифа Гладкого.

В оповіданні «Дорогою ціною» [41] йдеться про зруйнування Запорізької Січі царським урядом Росії 1775 року. Цього ж року у володіннях у Добруджі (Румунія) була заснована так звана Задунайська Січ. Перебуваючи на військовій службі в турецького уряду, козаки Задунайської Січі відчували глибоку тугу за батьківщиною, мріяли повернутися на рідну землю. У 1818 році під час російсько-турецької війни тисяча козаків на чолі з кошовим отаманом Задунайської Січі Йосипом Гладким повернулися в Україну. Цього ж року турецький уряд ліквідував Задунайську Січ. Частина козаків переселилась на береги Азовського моря, частина залишилася в Туреччині. За

допомогою використання цього власного імені відтворюється час, у якому відбувалися події.

На достовірному матеріалі історичного минулого України письменник малює збірний образ повсталих кріпаків, які активно протестують проти панського свавілля. Незважаючи на страшні перепони, його герої постійно прагнуть здобути волю. Використання реального персонажа Йосифа Гладкого підсилює ефект реальності [59].

Оцінно-характеризуюча функція алюзії проявляється у використанні казкового імені Котигорошко.

Іван Котигорошко як його казковий прототип є одним з образів переможця над лихом, хворобою та негараздами. В образі Котигорошка втілені такі риси, як багатирська сила, стійкість у боротьбі проти ворогів, вірність, кмітливість. Він жертвує собою ради порятунку друзів. Герой Коцюбнського - «патріот-Котигорошко» – справжній національний герой в українській спільноті, що залишається не помітним сячем правди.

Автор у повісті використовує біблійну алюзію з допомогою використання імені Гамон.

Біблійну алюзію розуміємо як перенесення біблійної події, персонажа, явища, властивості і т. ін. у новостворений текст, у якому алюзивний репрезентант виступає знаком ситуативної моделі, що з нею асоціативно співвідноситься спродукований мовленнєвий витвір.

Гамон (єврейське) згідно з біблійним трактуванням – полк, легіон.

Гамона (Падіння багатопогребательне) – назва, дана одному місту в пророцтві Єзекіїля (Іез.39: 11, 16) і очевидно має алегоричне значення, в якому, мабуть, видається боротьба язичництва і царств земних з царством Божим, кінець якої вказується в Одкровенні Іоанна (Отк.20: 7, 9). За довготривалий період існування використання поняття Гамон перетворилося на фразиологізм, яким і скористався автор [60].

2.3. Антропонімія як засіб творення реальної картини в художньому творі М. Коцюбинського «Для загального добра»

2.3.1. Функційні вияви антропонімів типових молдавських імен

Декоративним тлом зображуваних подій в оповіданні «Для загального добра» стала Молдавія [42]. У цьому творі показано трагедію зубожіння молдавських трударів внаслідок політики царського уряду, не зацікавленого в фінансуванні заходів для відновлення уражених хворобою виноградників.

Насправді надзвичайно складно, а то й неможливо поєднати, узгодити інтереси загалу й конкретної людини. Постає надскладне питання: чи може, чи має право людина пожертвувати добром одного (та ще й не себе) заради загального добра. Проникливий аналіз цієї етичної проблеми приведе автора до звільнення від популярних тоді соціалістичних ілюзій, які він мав у юності.

У центрі твору трагедія родини молдовського селянина Замфіра: філоксерна комісія знищує його заражені шкідником виноградники. Робить це для «загального добра» – щоб урятувати інші виноградники, але цим самим відбирає в Замфіра будь-які засоби до існування. Нещасний селянин, закономірно, проклинає таких рятівників.

Ім'я персонажів – один із засобів, які допомагають М.Коцюбинському творити художній образ; у повісті «Для загального добра» власні імена героїв, членів молдавської сім'ї передають національний і місцевий колорит, а також допомагають відтворити ще й певну історичну дійсність.

Власні імена в повісті «Для загального добра» відіграє важливу роль як стилісистема і як орієнтир для читача. Засобами художнього слова зображені явища і події української історії (на території Бесарабії), при цьому імена персонажів гармонійно вплітаються в мовностилістичну тканину твору. Те, що надання імені в різні часи має свої особливості, свої традиції, факт незаперечний.

М. Коцюбинський, який взяв за тло для повісті території тогочасної Бесарабії, змушений це враховувати. Тому як данину епосі, про яку писав, а

отже, і для надання самобутності людині того часу, М.Коцюбинський вводить у свій твір давні імена, використовуючи традицію того часу. В історичному творі всі літературно-художні антропоніми мають бути історично достовірними, тобто відповідати антропонічним особливостям зображуваної доби.

Кожен літературно-художній онім у творі має своє функціональне навантаження. Оніми в тексті дають неоціненну інформацію для інтерпретації всього тексту, іноді й таку, що іншими способами у творі не виражена. Вони увиразнюють текст стилістично, забарвлюють його.

У реальному житті ім'я не викликає таких особливих емоцій, як у літературі.

У повісті «Для загального добра» дбайливо дібрані як чоловічі, так і жіночі імена. Вони викликають особливі емоції, набувають експресивного забарвлення, максимально увиразнювати персонаж. Антропоніми даної повісті відбивають антропотип місця дії твору. Передусім, це звичні для території Бессарабії.

Проведемо їх огляд детальше. Автор використовує такі колоритні імена, як Замфір та Маріоро. Велику роль відіграє обаз та функціональне навантаження на поєднання «мош Діма».

Модавське колоритне ім'я Замфір – від перського сапфір Zamfirel. За однією з версій, назва «сапфір» походить від давньоіндійського слова сапїрїуа – «улюблений Сатурном» [53, 61]

Поєднання з прізвищем Нерон – походження латинсько-грецьке, значення – сильний, енергійний [53, 62].

Частовживане молдавське ім'я Маріоро – від др.-евр. імені מִרְיָם (Мір'ям). Значення не ясно; можливо, «гірка», «бажана» або «безтурботна» [53].

Специфіка використання мош Діма розкривається в значенні імені. Діма похідне від Дмитро.

Дмитро́ (грец. Δημήτριος) – чоловіче ім'я, пов'язане з ім'ям Деметри, богині землі й родючості із давньогрецької міфології. Перекладається приблизно так: «Той, хто належить Деметрі» [45].

Використання місцевої приставки «мош» підкреслює поважність та досвітченість особи.

Використання даних характеризуючих імен підкреслює трагізм ситуації. Мош Діма Нерон, що любить свою землю, виноградник, який вклав у нього власну енергію та силу втрачає зміст всього життя.

«Ох, праця! Скільки-то праці та клопоту взяв оцей клаптик землі! Ще батьки, а може діди, лишили тут свою силу – бач, які здорові та розкішні кущі виплекали! А він сам – хіба він мало поклав тут здоров'я?» [42].

«Втопивши в Тиховича повні дикого гніву та ненависті очі, мош-Діма підняв догори кулак і потряс Їм наздогін Тиховичеві ..» [42].

Важко переживає трагедію Замфір Нерон. Трагедія загибелі винограднику, трагедія загибелі дружини і загальний фінал: «Корогов було зроблено з двох почеплених на тичці хусток білої и чорної. То був знак, що у хаті Є мрець» [42].

Отже, підібрані М. Коцюбинським власні імена героїв лише післили ефект трагедії, що сталася в молдавській сім'ї.

2.3.2. Семантичні особливості антропонімів у повісті М.Коцюбинського «Для загального добра»

Аналіз повісті М.Коцюбинського «Для загального добра» свідчить про виняткове місце антропонімних одиниць у цьому творі. Ві людей, а саме імена, патроніми, прізвиська, що з часом трансформувалися у прізвища – джерело знань не лише про суспільну, господарську та культурну діяльність певного етносу, а й віддзеркалення мовних, лінгвогеографічних, історичних особливостей.

Лексичною базою багатьох прізвищ у тексті М. Коцюбинського «Для загального добра» виступають імена – переважно патронімічні форми. Ця

характерна особливість пов'язана з традицією успадкування прізвищ по чоловічій лінії Савченко, Тихонович. Помічається також використання прикметних прізвищ – Рудик.

Проведемо далі детальніший огляд.

Прізвище Савченко утворено від імені власного і відноситься до поширеного типу українських прізвищ. Основою прізвища Савченко послужило церковне ім'я Сава. Прізвище Савченко, ймовірно, утворена від зменшувально форми (Сава) одного з імен, що починаються на САВ: Саватій, Савелій, Саверіо, Савін. Всі ці імена мають різне походження і тлумачення. Так, ім'я Сава в перекладі з арамейської означає «дід, старець». Ім'я Саватій має давньоєврейське походження й перекладається як «субота». Савін в перекладі з латинської означає «сабінянін». Суфікс енко свідчить про східно-українське коріння прізвища. Це були присвійні прикметники з суфіксами -ов / -ев, -ін, енко, спочатку вказують на ім'я глави сімейства. Нащадок людини, що володіє ім'ям Сава, згодом отримав прізвище Савченко [63].

Використання поєднання пан Тихонович. Використання перед прізвищем приставки «пан» підвищує значущість об'єкта. Прізвище Тихонович похідне від імені Тихон. Тіхін, Тіхон – християнське ім'я грецького походження. В українській походить через церковнослов'янське (Тѣхонѣ) і середньогрецьке посередництво від дав.-гр. Τύχων, утвореного від Τύχη («Тіхе») – імені богині удачі. Тіхе, рідко Тіха, Тіхі (грец. Τύχη) – богиня випадку, дочка Океана (варіанти: Прометея, Зевса) й Тетії. В історичні часи – богиня долі, щастя, відповідає давньоримській Фортуни. Також Τύχων («Удачливий», «Удатний») – епітет бога Гермеса. Гермес (дав.-гр. Ἑρμῆς, лат. Hermes; у римлян – Меркурій) – один з найдавніших богів грецької міфології. Спочатку був богом-заступником отар. У гомерівському епосі – насамперед посланець богів і провідник душ померлих у підземне царство Аїда. Також уявлявся покровителем мандрівників. З розвитком торгівлі стає богом-заступником торгівлі, а також спритності [64, 65].

Головний герой оповідання має багато автобіографічних рис Тихович, як і Коцюбинський, з охотою береться до роботи, «для загального добра». Обидва мріють про корисну працю для народу. Дарма, що для чужого, не важливо, що це лише врятування виноградників. Проте і цей мізер того грандіозного плану не виконано: філоксерну епідемію не локалізовано, кількість виноградарів з новим соціальним статусом жебрака – невпинно зростала. Тепер кожний зрубаний Тиховичем виноградник накладав тягар на його сумління. «В шипінні сирової лози вчувалась йому скарга хазяїв, що тратили в вогні не тільки хліб щоденний, а щось більше, чого не можна ані зміряти, ані купити за гроші. В чорному димі, що здіймався до неба, як дим офіри, ввижались йому довголітня, тепер змарнована праця, ряд важких голодних днів в будучині, безсонні ночі, втрачені надії. Тиховичеві було сумно. Коли б хоч певність, що така офіра потрібна для загального добра, що робиш справді позиточне діло, а не зайву жорстокість» [42].

Та певності вже не було ні в Тиховича, ні в його прототипа – Коцюбинського, до болю охопленого сумнівами, розчаруваннями і нестримним бажання покинути «мандрівне життя»

У повісті «Для загального добра» М. Коцюбинський використовує прізвиська та прізвища, в основу яких покладено прикмети – фізичні або психологічні особливості особи. Характерні ознаки людини провокували появу прізвиськ, які з часом закріплювалися за нащадками як родові прізвища. І. І. Ільченко відстоює думку, що у їх створенні «беруться до уваги найбільш типові ознаки людей, їх фізичне й моральне обличчя; для вираження цих ознак із лексичного складу мови вибираються найвлучніші слова. Основою для створення прізвиськ (прізвищ) могла бути як позитивна, так і негативна ознака» [66].

Прізвище Рудик швидше всього утворене за принципом ознаки першого носія. Руда людина отримувала прізвисько, що давало декілька різновидів прізвищ серед носіїв, як наслідок – прізвище Рудик [63]. Давнє коріння прізвища можливої побачити в реєстрі перепису населення Русі в століття

Івана Грозного, де зберігався спеціальний список шанованих і красивих прізвищ, які вручалися близьким у разі особливої прихильності або заохочення. Тим самим прізвище доносить особисте індивідуальне значення [67].

Окрім прізвищ М. Коцюбинський використовує прізвисько Дон Кіхот, що є використанням імені літературного персонажа. Розглянемо характеристику – «Хитромудрий ідальго Дон Кіхот Ламанчський» (ісп. *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha*), часто просто «Дон Кіхот» – роман іспанського письменника Мігеля де Сервантеса Сааведра (1547-1616) про пригоди однойменного героя. Роман був задуманий як пародія на лицарські романи. Згодом переведений на всі європейські мови, цей роман є однією з найпопулярніших книг світової літератури [68].

Коцюбинський Рудик – наділяє таке прізвисько, як Дон Кіхот («як його продражнили товариші»): «Високий, худий, з закарлюченим, як у кібця, носом на довгому обличчі, облямованому рідкою темною борідкою, одягнений у синю французьку блузу, на котрій можна було полічити усі кістки його, він трохи скидався на Дон Кіхота». До того ж Рудик – затятий мисливець, тому (як і середньовічний лицар) з'являється перед читачем озброєний, з рушницею («Для загального добра»).

Один із його товаришів, **Савченко**, з кругленьким черевом і вічною потребою їсти, спати й гуляти, хоча Коцюбинський на цьому спеціально не наголошує, виразно нагадує Санчо Пансу (прізвищем теж, до того ж Панса з іспанської – черево). Та й боротьба з філоксерою, в якій товаришам доводиться брати участь, дуже схожа на боротьбу Дон Кіхота зі світовою несправедливістю. Невідомо, чому Рудик все-таки не залишає комісії, а Савченко відверто заявляє, що робота його годує.

Необхідно зауважити, що автор не обмежується використанням прізвищ та прізвиськ, він вплітає в текст твору відомі крилаті вислови, які його збагачують та індивідуалізують. До таких висловів належать: Бочка Данаїд та слід Атіли. Розглянемо їх характеристики.

Бочка Данаїд (грец. Πίθος τῶν Δαναΐδων) – крилатий вислів, що вживається в значенні «марна, нескінченна праця»; пов'язаний з міфом про дочок Даная – Данаїд, які були покарані за вбивство своїх чоловіків наповнюванням бездонної бочки (піфоса) [69].

«Я давно вже кажу, що наша праця, наша йолопська праця нікому не потрібна ... На цю псевдоборотьбу з філоксерою ми, мов у бочку Данаїд, кидаємо гроші, силу, час ...» [42].

Аттіла (лат. Attila, грец. Ἀττίλας, середньовічної ст.-ньому. Etzel, тюрк. Атиля; помер в 453) – правитель гунів в 434-453 роках, який об'єднав під своєю владою тюркські, німецькі та інші племена, що створив державу, що простягалася від Рейну до Волги.

Через століття після смерті Аттіли готський історик Йордан так відгукнувся про вождя варварів: «Повелитель всіх гунів і правитель, єдиний в світі, племен мало не всієї Скіфії, гідний подиву за надзвичайною славі своїй серед усіх варварів». Пам'ять про вождя гунів зберігалася протягом століть в усному німецькому епосі і перейшла в скандинавські саги. У ранніх переказах германців, складених в епоху Великого переселення народів, Аттіла вказано другим в списку великих правителів [70].

«Поляжуть й невинні у тій війні. Поляжуть столітні крилаті горіхи, делікатні жерделі, сіролисті айви: вуглець заб'є їх їдким духом. Там, де недавно ще пишалась на сонці буйна рослинність, де кипіло життя та радість, там буде гола, дика пустеля без тіні, без билінки ...

Чи не такий слід лишав за собою Аттіла?» [42] – використовує в повісті автор.

Ще однією особливістю антонімного простору твору є використання характеризуючих персонажів так названих епітетів – грек – фараон – циган – молдуван. З їх допомогою автор формує уявлення про поведінку героїв не описуючи її.

Для прикладу розглянемо кілька цитат:

«Тільки оден «грек» йшов спокійно, зі схиленою набік головою, з обличчям святого, що здався на ласку божу, і, здавалось, цілком не приймав на свій рахунок епітету «фараон», який припинала йому свавольна дівтора» [42].

«Циган порається під кушем, «доктор» знайде це небезпечним» [42].

«До вечора, коли повернули з поля молдувани, звістка про приїзд «докторів» облетіла ціле село. Молдувани купчилились на вулицях» [42].

Національний фон в використанні цитати «Вже ж молдуван не лишиться без вина: змалечку звик» [42].

У кожній використаній назві закладено стереотип поведінки та особливостей даної національності – грек – молдуван - циган, чи статусу – фараон – доктор.

На основі розглянутого матеріалу можна дійти висновків, що М. Коцюбинський у творі «Для загального добра» використовував поєднання прізвищ та прізвицьк для розкриття зовнішнього та внутрішнього світу героїв, крилаті вислови для збагачення твору та підкреслення специфіки ситуації, назви національностей статусів(посад). Всі ці особливості характеризують індивідуальну особливість використання літературних антропонімів у творі.

Отже, антропоніми, вживані у повісті «Для загального добра», неоднакові за семантикою, структурою та емоційним насиченням. Значну частину антропонімічного доробку письменника становлять прізвища, більшість з яких стилістично навантажена і є засобом авторської номінації. Вони вдало дібрані письменником і тому яскраво характеризують дійових осіб, дають можливість сформувати уявлення про персонаж, влучно передають риси його характеру, вдачі, змальовують деталі портрета. Інша частина – це власні імена, що притаманні для даної території – Молдавії. Семантика таких оцінно-характеристичних антропонімів, їхнє емоційне забарвлення дуже різноманітні. За допомогою них дається зовнішня та внутрішня характеристика героїв. Залежно від персонажа вона є, як позитивною, так і негативною.

2.4. Власне ім'я крізь призму регіонального колориту Бессарабії в новелі М. Коцюбинського «Пе-коптьор»

Власні назви у реальному мовленні мають широкий спектр діалектних варіантів. Використання діалектної лексики в літературних текстах, особливо діалектних варіантів власних назв, є засобом створення мовної картини певного регіону. У художньому тексті власна назва набуває численних конотацій, не просто ідентифікує, а «промовляє» до читача, увиразнює художній задум, стає мовно-естетичним знаком національної культури. Усе це стосується і діалектних онімів: письменник, мусить осмислити їх як цілісну систему, як живий організм, як невід'ємну частину національної мови.

Взаємодію літературної форми української мови та її діалектів ілюструє твір М. Коцюбинського «Пе-коптьор». Письменник відтворює історію, побут та духовне життя Бессарабії, репрезентує різноманітні регіональні варіанти власних назв осіб.

Новела М. Коцюбинського «Пе-коптьор» є прикладом використання ЛХА в українській літературі, особливо ЛХА-діалектизми, є найбільш важливим стилістичним засобом для творення національного колориту. Національно значущі ЛХА, як і специфічні етнографізми, під час створення художнього твору, щоб не спотворити національно-регіональний фон, лише транслітерують. Про вагу і значення національно значущих ЛХА Л. О. Белей зазначає: «Створення реалістичного антропонімікону твору, який якнайповніше репрезентував би певну націю чи регіон, передбачає не лише знання типових антропонімічних моделей, але й основних, специфічних законів певної мови чи діалекту. Недотримання національного чи регіонального критерію в доборі ЛХА може підірвати довіру до твору в цілому» [7, с. 28].

Бессарабські діалектні варіанти власних назв вмотивовано і художньо осмислено відтворені М. Коцюбинським у молдавсько-кримському циклі,

зокрема і у новелі «Пе - коптьор», що розкриває звичай населення Бессарабії та відповідно використовує молдавські власні імена.

Причина використання молдавських власних імен: герої проживають на території колишньої Бессарабії, яка зараз безпосередньо межує з Молдовою. Протягом усієї своєї історії молдавська мова перебувала в постійному контакті зі слов'янськими мовами: з південнослов'янськими в період утворення балкано-романської спільноти (V–X ст.), зі східнослов'янськими – українською та російською – приблизно з XII ст.

Зрозуміло, що спочатку мовні взаємини ґрунтувалися тільки на етнічних контактах і тому виявлялися лише в живому мовленні. Пізніше стали можливими книжні контакти. До того ж, етнічні зв'язки змінювалися, оскільки слов'янське населення дністроводунайських земель ставало частиною молдавської народності, а слов'янська мова місцевого населення асимілювалася.

Про більш пізні контакти між молдавською та слов'янськими мовами не йдеться, оскільки, як відомо, власні імена формувалися рано. Поява румунських та молдавських імен в Україні викликана такими історичними причинами, як масова втеча молдаван та румунів від турецького гноблення та приєднання Бессарабії до України.

Розкриємо походження та значення імен використаних у новелі «Пе-коптьор»:

Ім'я Йон глибоко відгукується в характері і долі свого носія, визначаючи таланти, розум, матеріальне благополуччя, волю, здатність до самореалізації та багато іншого. Проте одночасно воно концентрує негативну напругу, приводячи до розвитку внутрішнього дисбалансу. Йон місцевий варіант імені Іван. Іван (грец. Ἰωάννης, Iōannēs; лат. Ioannes, Iohannes) – чоловіче особове ім'я. Походить від єврейського імені Йоханан (івр. יְהוָנָן, Yôḥanan, «Ягве милостивий» (детальніше розглядалося в попередньому пункті) [50].

Гашіца – молдавський варіант імені Агафія. Від грец. Ἀγάθη, утвореного від ἀγαθή – «добра» (спорідненого з ἀγάπη – «любов»). Початково власне ім'я грецького походження. Зміни є наслідком місцевого діалекту [71].

Костаки – грецькомовне і часто використовуване на місцевій території. Причиною формування є те, що в багатьох європейських країнах, зменшувальна форма імені може бути занесена в документи (наприклад, в паспорт) і використовуватися в офіційній промові. В нашому випадку: Константінас - Коста або Костаки. Значення грецького варіанта – «постійний», болгарського та молдавського – «твердий» [72].

Поєднання імені та прізвища – Штефанка Мици. Перша частина власне ім'я Штефанка – місцевий варіант імені Степан. Степан – чоловіче особисте ім'я грецького походження; походить до грец. Στέφανος (стефанос) – «вінок, вінець, корона, діадема». У давньогрецькій міфології вінець або діадема – традиційний атрибут богині Гери (рідше – інших богинь. Церковнослов'янська форма, прийнята в православ'ї – Стефан, широке поширення в багатьох європейських мовах в формах Стефан, болгарський, молдавський варіант – **Штефан**, Етьєн, Естебан, Іштван, Стівен і інших [51].

Сфомоване під впливом зміни діалектизмів – мош Штефанаки.

Аніка – Від давньоєврейського імені חַנָּה (Ханна) – «милість, благодать». У багатьох європейських мовах це ім'я існує в двох паралельних формах: Анна / Anne і Hanna (h) / Hanne. Західноєвропейські варіанти з початковим Н запозичені з пізніх (переважно протестантських) перекладів Старого Завіту, де ім'я חַנָּה (Анна, мати пророка Самуїла) передавалося ближче до давньоєврейського вимові: Hannah / Hanna. У той же час ім'я Анни, дочки Фануїла, яка згадується в Новому Завіті та передане в грецькому оригіналі як Αννα (Анна), в більшості перекладів передається без початкового Н: Anna (Ана, Анне). Молдавський варіант – ж. Ана (Ана), зменшувальні – Anica (Аніка), Nica (Ніка), Anicuța (Анікуца), Nicuța (Нікуца), Cuța (Куца), Anișca (Анішко), Nișca (Анішко), Anișoara (Анішоара), Anița (Аніцій), Nița (Ніца),

Anuca (Анук), Anuṣa (Ануш), Nuṣa (Нуша), Anuṣca (Анушка), Anuṭa (Ануца), Nuṭa (Нуца), Uṭa (Уца), Nana (Нана) [53].

У християнській традиції є кілька святих з ім'ям Анна; найбільш шанована з них – Анна, мати Богородиці, бабуся Ісуса Христа (в канонічних Євангеліях її ім'я не згадується, в церковну традицію воно увійшло з апокрифічного Протоевангелія Якова). Оскільки мати Марії народила її в похилому віці, після багатьох років бездітного шлюбу, до святої Анни здавна звертаються з молитвами про зцілення від безпліддя. У західній традиції свята Анна Богопраматерь також вважається покровителькою Франції (особливо – Бретані), Канади і безлічі європейських міст, а також платників, ткачів, шахтарів, швачок, працюючих жінок, ювелірів, малюнків, домогосподарок, бабусь і дідусів.

Поєднання імені та прізвища - Катінка Сандина. Перша частина - ім'я Катінка від Катеріна – християнське жіноче ім'я. Народна форма – Катря. Зменшувальні форми – Катруся, Катя, Катеринка. Походить від грец. Αικατερίνη, етимологія його залишається неясною. За однією з версій, воно утворене від καθάρως, катаріос – «чиста, чистокровна, непорочна, бездоганна»[73]. Версія, що пов'язує це ім'я з ім'ям давньогрецької богині Гекати, згадується в «Оксфордському словнику особових імен» (Oxford Dictionary of First Names) як непереконлива. Катіанка, як і попереднє Аніка молдавський варіант імені.

Друга частина – прізвище Сандина в одній третині випадків має російське походження, також існує невелика ймовірність що прізвище білоруського або українського походження, приблизно у чверті випадків прізвище походить з мов народів Росії (бурятського, мордовського, татарського, башкирського тощо.), Також можливо в 20% має єврейське коріння, в 20% є русифікованими варіантами латиських прізвищ. Швидше за все це прізвище походить від прізвиська, імені, або професії далекого предка її носія, до того ж в більшості випадків по чоловічій лінії. Хоча нерідко трапляється коли прізвище Сандин відбувається і по жіночій лінії. Прізвище

Сандин відноситься до розряду досить рідкісної. У старовинних матеріалах носії прізвища були дуже важливими персонами з російського київського духовенства в XVI-XVII століттях, імеvщiх певну государеву привілеїв. Найдавніші згадки прізвища можна почерпнути в реєстрі перепису Стародавньої Русі в період царювання Івана Грозного. У великого князя зберігався певний список знатних і пріятнозвучащiх прізвищ, які давалися наближеним в разі особливої прихильності або заохочення. Тим самим справжнє прізвище пронесла своє індивідуальне позначення і є унікальною [63].

Прохіриха – тітка Прохіриха, похідне від чоловічого імені Прохор. Прохор (від дієслова грец. Προχωρέω – «я йду вперед», «я починаю робити», пор. Грец. Προχώρημα – «прогрес») – чоловіче ім'я грецького походження. Варіанти тлумачення: «Зачинатель», «першопроходець»; Від грец. πρό – рух вперед, перевагу і грец. χωρος – «площа, простір, землі» – «першість на даній території» або «первісток у матері»; Від грец. πρό – рух вперед, перевагу і грец. χωρος – «натовп» – «провідний за собою людей»; Від грец. πρό – рух вперед, перевагу і грец. χορος - збори співаючих – «перший в хорі»; Від грец. πρό – рух вперед, перевагу і грец. χορεία – хороводна танець, хоровод – «заводи́ла в танці» [72].

Ніхалаки – молдавський варіант імені Нікола. Ім'я походить від давньогрецького імені Ніколаос, що перекладають як «переможець народів» [53].

Прізвище сформоване з закінченням -и, -ци. Похідне від чоловічого імені Михайло. Походить від єврейського імені «Міхаел» (івр. מִיכָאֵל, Mikhā'el, МФА: [míxa'ʔel], «хто є як Бог?»). До української мови потрапило через посередництво грецької мови – «Міхаель» (грец. Μιχαήλ, Mikhaél) [51].

На основі розглянутої інформації можна підсумувати, Коцюбинським у новелі «Пе-коптьор» використані функціонально значущі літературні антропоніми.

Ім'я головної героїні – під впливом місцевого діалекту і колориту змінено з імені Агафія на Гашіца. Але характер героїні відповідає значенню імені – «добра на любов». Її поведінка та відчуття закладені вже у імені.

Головний герой - Йон, аналогічно до Гашіци розкриває суть імені в фіналі новели, а саме: «Але згодом, поньокуючи на коні, що бігали кружка на припоні по снопах пшениці, Йон скося поглядав уже на Гашіцу, на її сильні жилаві руки, якими вона зручно трясла решето, віючи зерно та засипаючи половиною, мов снігом, увесь гарман, і чув, що в його серці тане завзятість, поступаючись місцем згоді зі своєю долею...» Протягом частини твору він відмовляється одружитися на Гашіці, але потім змінює своє рішення. Дана зміна, наче милість. «Милостивий» – розшифровка значення його імені і милостиво він погоджується на свою змінену долю.

Функціонльне навантаження на власне ім'я Костаки проявляється в його висловах: «Нунте ші Буковіна!.. – гримнув ураз па цілу хату мош Костаки, що чув усю розмову» та «З дочкою ворога?... зводити дівчину!.. Я тобі виб'ю з голови інших дівчат... Нунте ші Буковіна!.. Завтра пошлеш старостів до мош Штефанаки» [43]. Твердість рішення і коротка розмова закладена вже у значенні імені – «твердий» та «постійний».

Образ Штефанка Мици закладено в значенні імені та прізвища на однаковому функціональному рівні. Він є головою своєї сім'ї, її вінцем – з імені, може вирішувати всередині свого світу сам «як Бог», – похідне від прізвища. Це чітко проявляється в ситуації, що дівчина баїться сорому та власного батька.

Роль матері, що носить ім'я Аніка розкривається дійсно, як «милостива». Вона дійсно дарує милість майбутній невістці, незважаючи на власне бачення проблеми. Її милість є наслідком майбутньої появи дитини, яка незважаючи нінащо є милістю Божою.

Епізодичне використання поєднання імені Катінка Сандина розкривається в суті даного поєднання. Дівчина Катінка Сандина завагітніла і аналогічно до нашої героїні скористалася звичаєм «пе-коптьор», щоб все таки

вийти заміж. Значення імені – чиста та підтвердження рідкісності у прізвищі розкриває, що навіть «такими дівчатами» може трапитися подібна ситуація.

Одне із великих функціональних навантажень у новелі на тітці Прохорисі. Саме поєднання «тітка» та від чоловічого «Прохориха» створює його посилення, як наслідок – людина з досвідом. Значення похідного імені – «першопроходець», а отже «досвічений першопроходець?». Дивне поєднання розкривається в діях допоміжної героїні. Вона дає пораду, розповідаючи про Катінку Сандину, та допомагає Гашіці, згідно давньої традиції, вийти заміж.

Епізодичне використання імені Ніколакі, за якого все таки вийшла заміж, Катінка Сандина носить колористичне забарлення. Посилання на нього одноразове, але й воно не спотворює створеного автором фону і підсилює гармонію використаних місцевих імен та прізвищ.

Отже, навіть в такому невеликому за обсягом творі, як новела «Пекотьор», Коцюбинський підходить до використання власних імен, з врахуванням колориту місцевості, звичаї якої описує та значення власних імен присвоєних героям твору.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного у роботі дослідження можна зробити наступні висновки:

Антропоніми, як і будь-який мовний знак, можуть виконувати різноманітні функції. Поліфункційність закладена у самій природі мовного знака. Проте у мовленні – конкретній ситуативній реалізації мови як системи – відбувається актуалізація однієї з його мовних функцій. При цьому інша функція, залишаючись присутньою, частково деактуалізується, відступає на другий план. Індикатором посилення певної функції поліфункційного мовного знака у художньому тексті є система спеціальних засобів, серед яких найважливішим можна вважати контекстне оточення та логічне виділення. Антропоніми, що вживають автори у творах, неоднакові за семантикою, структурою та емоційним насиченням. Значна їх частина належить: прізвищам, більшість з яких стилістично навантажена і є засобом авторських номінацій. Якщо вони вдало дібрані письменниками, то яскраво характеризують дійових осіб, дають можливість сформувати уявлення про персонажів, влучно передають риси їх характерів, вдачі, змальовують деталі портретів. Семантика таких оцінно-характеристичних антропонімів, їхнє емоційне забарвлення є дуже різноманітними. За допомогою них дається зовнішня та внутрішня характеристика героїв. Залежно від персонажа вона може бути як позитивною, так і негативною. Семантика слів, від яких утворені ці прізвища, досить прозора, а характеристична спрямованість – виразна. Ефективні антропоніми є досить красномовними, у них чітко простежується стилістична оцінка персонажів. У доборі та створенні таких антропонімів виявляється індивідуальноавторська винахідливість та письменницький таланту.

Сьогодні в Україні функціонує кілька провідних ономастичних шкіл, а саме: Одеська, Донецька, Київська, Ужгородська та інші. Всі із зазначених

ономастичних шкіл вивчають етимологію, функціонування онімів в художньому стилі мовлення.

Головною функцією антропонімів у художньому тексті можна назвати стилістичну, яка базується на здатності антропоніма нести інформацію про персонажа та формувати у читача певне ставлення до героя. Проте літературний антропонім є поліфункціональним. Він також є ключовим словом, змістовим стрижнем твору, що дозволяє виділити ще одну важливу функцію літературного імені: текстоутворюючу, під якою розуміється властивість ономастичних одиниць бути сполучним і конструктивним елементом змістовнозначенневого інформаційного простору і структури тексту.

У «Дорогою ціною», «Для загального добра» і «Пе-Коптьор» структурно-семантичні особливості власних імен сприяють відображенню історичної епохи, складності соціальної ситуації, місцевого колориту тих років. Вони мають культурне й символічне забарвлення, вербально втілюють художню концепцію твору та розв'язують індивідуально-естетичні завдання.

Антропонімія творів письменника представлена слов'янськими, молдавськими, циганськими іменами. До словянських належать: Остап, Соломія, Семен, Іван, Овсій, Панас, Савка, Ромця. Підвищення колориту творів досягається за допомогою вживання циганських – Гіца, Маріуца та молдавських Замфір, Маріоро, мош-Діма Нерон.

Коцюбинський користується іменами, як засобом творення алюзії. Вони є різноплановими. Так автор використовує фольклорне ім'я Котигорошок, історичне – Гладкий, біблійне – Гамон, грецьке прізвище – Тодоракі.

Антропоніми, що використовує Коцюбинський в творах «Дорогою ціною», «Для загального добра» і «Пе-Коптьор» призначені для головних персонажів твору, створюються не лише «під самого персонажа, але й з урахуванням ідейного розв'язку всього твору.

Свідченням не випадковості та яскравості у відтворенні авторської картини світу імен головних персонажів (Соломія, Остап, Іван – «Дорою

ціною») є те, що співвіднесеність із ідейно-художнім змістом твору при їх мовно-стилістичному аналізі простежується на всіх рівнях.

Основне стилістичне навантаження антропонімів, використаних на позначення персонажів – відтворити колорит змалюваного часопростору. Цьому сприяють позамовні, лексичні, словотвірні та фонетичні особливості використаних імен, прізвищ та прізвиськ, поширених у Бессарабії.

Фонова антропонімія служить для розкриття характерних ознак внутрішнього світу та світоглядних особливостей героїв, що вживають зазначені імена у своєму мовленні.

Антропонімами літературного походження в повісті «Для загального добра» є використання образу Дон Кіхота. Воно пов'язане з власного тлумачення українськими гуманітаріями вічного образу. Поперше, звичайно, виникали асоціації, пов'язані з зовнішністю дублетного (Дон Кіхот і Санчо Панса) або й одиничного - Дон Кіхот - образу.

Антропонімами запозичення з імен з відомих міфів є Бочка Данаїд та Аттіла. З їх допомогою автор розкриває суть подій, що відбуваються

Використання поєднання Замфір Нерон, створює посилення національного та патріархального характеру. Його сім'я живе за прадавніми патріархальними нормами. Перша частина Замфір відповідає за – національність, Нерон – вищість патріархальність.

Ім'я Маріора поєднується з Замфіром. Є продовженням розкриття задуманого напрямку. Це розкриває прийняті традиції сімейного життя.

Повість «Пе коптьор» – з молдавської «на піч» - опис древнього звичаю молдаван і саме в ньому використання всіх власних імен в творі має фольклорне та колористичне спрямування.

Отже, Коцюбинський при написанні творів «Дорогою ціною», «Для загального добра» і «Пе-Коптьор» використовує різноманітні функції антропонімів. З їх допомогою підсилює ефект і сприйняття написаного. Велику роль у даних повістях відіграють літературні, міфічні, біблійні

антропоніми. Для створення особливого колориту використовуються власні імена, що розповсюджені на території, де проходять дії твору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зубко А. Українська ономастика: здобутки та проблеми. URL: <http://www.dspace.nbuiv.gov.ua> (дата звернення 25.05.2020)
2. Греков В.О. Роль ономастики у навчанні та вдосконаленні навиків перекладу. URL: <http://www.molodyvcheny.in.ua> (дата звернення 21.05.2020)
3. Маретич Т. Про народні імена та прізвища у ховатів та сербів. Загреб 1886.
4. Калинин В. М. Литературная ономастика или поэтика онама: метод. указ. к спецкурсу. Донецк. 2002. 39 с.
5. Магазаник Э. Б. Ономапоэтика, или «Говорящие имена» в литературе. Ташкент: Изд-во «Фан» УзССР, 1978. 148 с.
6. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. Москва: Наука, 1988. 192 с.
7. Белей Л. О. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої 1. антропонімії XIX–XX ст. Ужгород, 1995. 119 с.
8. Франко І.Я. Причинки до української ономастики. Київ: Наук. думка, 1982. Т. 36: Літературно-критичні праці. С. 391–424.
9. Степович А.І. Заметка о происхождении и склонении малорусских фамилий. Филологические записки. Воронеж, 1882.
10. Сумцов М.Ф. Малорусские фамильные прозвания. Киевская старина. 1885. Февраль. С. 214–219.
11. Корнилович М. Народна родова ономастика на Волині наприкінці XVIII ст. і в 1-й пол. XIX в. Етнографічний вісник ВУАН. 1930. Кн. 9. С. 127–131.
12. Чучка П.П. Прізвища закарпатських українців: істор.-етимол. Словник. Львів: Світ, 2005. 704 с.
13. Ірклієвський В. Етимологічний словник українських прізвищ : прізвищезнаство. Мюнхен, 1987. 904 с.

14. Чучка П.П. Сліди язичництва в антропонімії українців карпатського регіону. Київ: Наук. думка, 1992. С. 176–183.
15. Шульгач В.П. Нариси з праслов'янської антропонімії. Київ: Довіра, 2008–2015. Ч. I–II. 413 с.
16. Булава Н.Ю. Збереження етнокультурної специфіки в апелятивних семантичних патронімах північної Донеччини. Філологічні студії: наук. Часопис. Луцьк, 2005. №. 3–4. С. 134–141.
17. Желізняк І.М. Світоглядний код слов'янської антропонімії лексики. Актуальні питання антропоніміки. Київ. 2005. С. 76–88.
18. Пахомова С.М. Реконструкція світогляду язичників за даними слов'янської антропонімії. Вісник Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника. Філологія. Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського нац. ун-ту, 2011. С. 204–207.
19. Лучик В.В. Становлення пропріальної лексики України у зв'язку з розвитком релігійних вірувань. *Studia Slavica*. Випуск 3: Магічне світло імені (До 75-річчя професора П.П. Чучки): Ужгород: 2003. С. 138–144.
20. Усова О. О. Ономастикон художніх творів Миколи Хвильового: дис. на здобуття наукового ступеня к. філол. наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова. Донецьк: Донецький національний університет, 2006.
21. Деркач Д.В. Тенденції дослідження власних назв. Актуальні проблеми української лінгвістики. Київ. 2008. №16. С. 101.
22. Отин Е. С. Словарь коннотативных собственных имён. Донецк: Юго-Восток, 2004. 412 с.
23. Янчура Д. Ономастичні школи в Україні. URL: <http://www.pressto.amu.edu.pl> (дата звернення: 21.05.2020).
24. Гоголенко О.П. Структурно-семантичні моделі ономастичного ряду в творчості Панаса Мирного. Одеський національний морський університет «Молодий вчений». № 6 (46). 2017. С. 142-147.
25. Михайлов В.Н. Специфика собственных имен в художественном тексте. Филологические науки. 1987. № 6. С. 78-82.

26. Суперанская А.В. Общая теория имени собственного. Москва: Наука, 1973. 366 с
27. Бардакова В.В. «Говорящие» имена в детской литературе. Вопросы ономастики. № 7. Екатеринбург, 2009. С. 48–57.
28. Карпенко Ю.А. Специфика имени собственного в художественной литературе. *Onomastica*. 1986. Т. 31.
29. Milewski T. Słowiańskie imiona osobowe na tle porównawczym. *Z polskich studiów sławistycznych*. Warszawa, 1963.
30. Худаш М.Л. З історії української онімії. Київ: Наукова думка. 1977. 240 с.
31. Фаріон І. Д. Староукраїнська (руська) мова – фокус соціолінгвальних взаємин у XVII ст. Вісник Запорізького національного університету.
32. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови. Хмельницький, 2008. Ч. 2. С. 248.
33. Медвідь-Пархомова С.М. Екстралінгвальні фактори в контексті розвитку слов'янських антропосистем. Ужгород: УжНУ. 2003. 72 с.
34. Калачик І. Специфіка антропонімів як вияв авторської точки зору в художніх текстах Василя Земляка. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-10695.html> (дата звернення: 19.05.2020)
35. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту. Тернопіль 2005. 416 с.
36. Виноградова Н. В. Имя персонажа в художественном тексте: функционально-семантическая типология: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: 10.01.08 «Теория литературы. Текстология»; Тверск. гос. ун-т. Тверь, 2001. 23 с.
37. Карпенко Ю. А. Имя собственное в художественной литературе. *Филологические науки*. 1986. № 4. С. 34–40.
38. Ковалев Г. Ф. Направления исследований имен собственных в художественных произведениях. Материалы по русскославянскому языкознанию. Воронеж : ВГУ, 2007. – С. 283–289.

39. Карпенко Ю. А. Имя собственное в художественной литературе. Филологические науки. 1986. № 4. С. 34– 40.
40. Воронова И. Б. Текстобразующая функция литературных имен собственных (на материале эпических произведений XIX – XX вв.) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык»; Волгоградск. гос. пед. ун-т. Волгоград, 2000. 24 с.
41. Коцюбинський М. Дорогою ціною. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1063> (дата звернення: 21.05.2020).
42. Коцюбинський М. Для загального добра. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2559> (дата звернення: 22.05.2020).
43. Коцюбинський М. Пе-коптьор. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2538> (дата звернення: 23.05.2020).
44. Етимологічний словник української мови: у 7 т. : т. 4 : Н – П / укл.: Р. В. Болдирев та ін. ; ред. тому: В. Т. Коломієць, В. Г. Скляренко ; редкол.: О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. Київ: Наукова думка, 1989. Т. 4 : Н П. 656 с.
45. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей. Словник-довідник. за ред. В. М. Русанівського; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. 3-тє вид., випр. К.: Наукова думка, 2005. 334 с., ілюстр. Бібліогр.: С. 324–331.
46. Огієнко. І. Етимологічно-семантичний словник української мови: [у 4 т.]; за ред. Ю. Мулика-Луцика. – Вінніпег: Волинь, 1979-1994.
47. Наливайко С. І. Українська індоаріка. Київ: Євшан-зілля, 2007. С. 201–202.
48. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови. Луганськ: Альма-матер, 2005. 399 с.
49. Інтернет ресурс. Словник ua. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=Овсій> (дата звернення 26.05.2020).

50. Півторак Г.П. Про походження власних імен людей: Остап, Панас, Параска, Іван. URL: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine17-13.pdf> (дата звернення: 22.05.2020).

51. Суперанская А. В. Словарь русских имён. Москва: Эксмо, 2005. С. 222.

52. Литвина А. Ф., Успенский Ф. Б. Выбор имени у русских князей в X–XVI вв. Династическая история сквозь призму антропонимики. Москва: Индрик, 2006. 904 с.

53. Интернет ресурс: Руминські та молдавські імена. URL: http://kurufin.ru/html/Romanian_names/romanian_names_g-h.html (дата звернення: 23.05.220).

54. Дронова Е. М. Проблемы перевода стилистического приёма аллюзии в англо-ирландской литературе первой половины XX века. Вестник ВГУ, Серия «Лингвистика и межкультурная коммуникация». Воронеж, 2004. № 1. 83-86 с.

55. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка. Москва: Флинт, 2002. 384 с.

56. Машкова Л. А. Литературная аллюзия как предмет филологической герменевтики: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук. Москва, 1989. 24 с.

57. Обучение навыкам идентификации, интерпретации и формирования аллюзий русского языка студентовиностранных высокого продвинутого уровня. URL: http://www.distinguishedlanguagecenters.org/other/Book_1_Sociocultural_Compentence_Part_Two_Allusions.pdf (дата звернення 23.05.2020).

58. Значение аллюзии как интертекстуального элемента в пространстве текста сочинения выпускников URL: http://www.rusnauka.com/10_DN_2012/Philologia/9_104922.doc.htm (дата звернення: 24.05.2020)

59. Задунайська січ. URL: <https://kozaku.in.ua/kozaku-sich/48-zadunayska-sch.html> (дата звернення: 19.05.2020.)
60. Ринекер Ф. Біблейська енциклопедія Брокгауза. URL: <https://azbyka.ru/otechnik/Spravochniki/biblejskaja-entsiklopedija-brokgauza/> (дата звернення: 15.05.2020).
61. Сапфір. URL: https://gentv.com/ua/blog/stones_additional_ua/12303.htm (дата звернення: 25.05.2020)
62. Нерон. URL: <https://statusname.ru/names/ru/male/neron/> (дата звернення: 15.05.2020).
63. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. Київ: Наукова думка, 1966. 216 с.
64. Етимологічний словник української мови : у 7 т. : т. 5 : Р – Т / укл.: Р. В. Болдирєв та ін ; редкол.: О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. Київ: Наукова думка, 2006. Т. 5 : Р – Т. 704 с.
65. Словник античної міфології. Київ: Наукова думка, 1985. 236 с.
66. Ільченко І. І. Антропонімія Нижньої Наддніпрянщини в її історичному розвитку (надвеликолузький регіон) : дис... канд. філол. наук : 10.02.01. Запорізький держ. ун-т. 2003. 254 с.
67. Ономастика. URL: <http://onomastikon.ru/proishogdenie-familii-rudyko.htm>. (дата звернення: 12.05.2020).
68. Дон-Кіхот. Українська мала енциклопедія : 16 кн. : у 8 т. / проф. Є. Онацький. Буенос-Айрес, 1958. Т. 2 : Д Є, кн. 3. С. 371.
69. Бочка Данаїд. URL: <https://cityty.su/bochka-danaid>. (дата звернення: 23.05.2020).
70. Ілюстрована історія України від найдавніших часів до сучасності. Розділ 11. Ч.3,4. Гуни, їхнє місце та значення в історії України. Богдан Гатило (Аттіла). URL: <https://ukrainianvancouver.com/illustrated-history-of-ukraine-huns-attila/>. (дата звернення: 28.05.2020).
71. Чучка П. П. Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник. Ужгород: Ліра, 2011. С. 373-415.

72. Иванова Ю.В. Греки. Системы личных имён у народов мира. Москва: Наука, 1989. С. 101-106.

73. Patrick Hanks and Kate Hardcastle, eds., Oxford Dictionary of First Names, 2nd ed. (Oxford: Oxford University Press, 2006), 154.